

Financieel jaarverslag verzekeringsbranche

2017

Voorwoord

Voor u ligt het Financieel jaarverslag met daarin de belangrijkste resultaten van de verzekeringsbranche over 2017. Een verslag met cijfers, maar vooral ook met achtergronden en verklaringen bij die cijfers. Hiermee wil de verzekeringssector inzicht bieden in de belangrijkste ontwikkelingen en in beeld brengen hoe de branche ervoor staat. Dit jaarverslag is opgesteld door het Centrum voor Verzekeringsstatistiek (CVS).

Voor verzekeraars was 2017 ogenschijnlijk een rustig jaar, omdat in dit jaar geen grote calamiteiten, zoals extreme hagelbuien of zware stormen plaatsvonden. Niettemin zijn verzekeraars bij enkele honderdduizenden 'reguliere' schades aan opstal en inboedel en ongeveer een miljoen schades aan voertuigen te hulp geschoten, zodat de getroffenene zo snel mogelijk hun leven weer op konden pakken. Tevens regelden verzekeraars vergoedingen van inkomensderving bij arbeidsongeschiktheid en verzorgden ze de pensioenregelingen van circa één miljoen actieve deelnemers. Verder heeft de verzekeringsmarkt ook in een relatief rustig jaar te maken met grote uitdagingen, zoals een lage rente, vergrijzing, hevige concurrentie en verzadigde markten. Bij al deze ontwikkelingen zijn goede cijfers van groot belang voor een goede bedrijfsvoering. Daarom heeft het Verbond van Verzekeraars onder meer met een aantal partners het Data Competence Centre opgezet, waarmee zowel eigen als externe informatie beter, sneller en eenvoudiger kan worden ontsloten. Zo blijft de verzekeringssector een solide sector die doet waarvoor ze in het leven is geroepen, namelijk klanten helpen omgaan met onzekerheden in een risicovolle wereld.

De leden van het Verbond hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het tot stand brengen van dit verslag, in het bijzonder:

- S.L. Laarberg (commissie CVS, Allianz)
- Th. Brink (commissie CVS, Nationale Nederlanden)
- G.Th. Pluym (commissie CVS, Onderlinge 's-Gravenhage)
- F.J.M. Romijn (commissie CVS, a.s.r.)
- L.G.G. Kuijsters (Achmea)
- S.W.C. Mauritsz (Vivat)
- R. van der Schaaf (a.s.r.)

Ik hoop dat deze uitgave u in uw werk als verzekeraar of anderszins van dienst is.

mr. H.L. De Boer
directeur

Inhoud

Voorwoord	1
Samenvatting	3
Summary	5
1 Inleiding	7
1.1 Verantwoording	7
1.2 Representativiteit	7
1.3 Herijking premievolume Nederlandse verzekeringsmarkt	7
1.4 Leeswijzer	8
2 Economische ontwikkelingen	9
2.1 De wereldeconomie	9
2.2 De Nederlandse economie	9
2.3 Beleggingen	10
2.4 De verzekeringsmarkt in 2017	11
3 Schadeverzekeringen	14
3.1 Algemeen	14
3.2 Herverzekering	15
3.3 Motor	16
3.4 Brand	18
3.5 Transport	19
3.6 Aansprakelijkheid	20
3.7 Rechtsbijstand	21
3.8 Reis	21
4 Ziektekosten en Inkomen	22
4.1 Algemeen	22
4.2 Ziektekosten	22
4.3 Inkomen	23
5 Levensverzekeringen	26
5.1 Algemeen	26
5.2 Individueel	26
5.3 Productie individueel	27
5.4 Collectief	30
Verklaring begrippen	32

Samenvatting

In 2017 groeide de Nederlandse economie met 3,1 procent, de hoogste groei sinds 2007. Deze ontwikkeling is terug te zien in de werkloosheid, die meer dan een vol procentpunt daalde ten opzichte van 2016. Verzekeraars zorgden er in 2017 weer voor dat miljoenen schades werden hersteld en miljarden euro's werden uitgekeerd. De gunstige economische ontwikkeling zien we in de verzekeringssector niet overal terug. Door de lage rente, verzadigde of krimpende markten, stevige concurrentie onderling en met andere financiële instellingen staan zowel de omzet als het resultaat onder druk.

Schadeverzekeringen

Verzekeraars hebben in 2017 weer veel klanten geholpen na een schade. Zo vinden jaarlijks gemiddeld zo'n 100.000 branden plaats, 300.000 waterschades en een miljoen schades aan voertuigen. Wegens het uitblijven van een grote schadegebeurtenis, zoals de extreme hagelbui van 23 juni 2016, lag de schadelast in 2017 lager dan in 2016. Als gevolg hiervan stijgt het resultaat van de schadeverzekeraars en komt het weer boven de nul uit.

Ziektekosten en Inkomen

Ook op het gebied van Ziektekosten- en Inkomensverzekeringen hebben verzekeraars in 2017 veel gedaan voor hun klanten. Zo regelden ze de vergoedingen van inkomensderving bij arbeidsongeschiktheid voor tienduizenden klanten. Niettemin loopt het aantal polissen in de inkomensmarkt terug. Hierdoor laat het totale premievolume van Inkomen al enkele jaren een dalende trend zien. Het resultaat is redelijk stabiel en positief, wat voor een groot deel wordt veroorzaakt door de beleggingsopbrengsten.

Levensverzekeringen

Levensverzekeraars verzorgen onder andere de pensioenregelingen van circa één miljoen actieve deelnemers en keren jaarlijks gemiddeld meer dan 20 miljard euro uit aan hun klanten. De sector heeft te kampen met de lage rente en met concurrentie van andere financiële instellingen. Het premievolume daalde in 2017 dan ook nog verder, met 5 procent, naar 13,3 miljard euro. Deze daling werd bijna geheel veroorzaakt door de individuele levensverzekeringen.

Tabel 1 Resultaat verzekeringsbranche 2017

	Premievolume ¹		Netto combined ratio	Resultaat ²				
	2017			2013	2014	2015	2016	2017
	€ mrd	% groei t.o.v. 2016	2017	% verdiende premie				
Totaal Schade	12,6	4	101	2	3	-1	-3	2
• Motor	5,0	7	108	2	-5	-7	-10	-5
• Brand	3,9	4	96	-1	3	0	-5	5
• Transport	0,6	-17	92	14	11	-5	9	8
• Overige	3,2	2	96	2	13	6	7	7
Totaal Ziektekosten en Inkomen	48,2	3	101	4	4	2	0	0
Totaal Leven	13,3	-5	n.v.t.	11	-36	20	15	12
Totaal	74,1	2	n.v.t.	6	-6	5	2	2

¹ Premievolume (bruto verdiende premie) van de directe binnenlandse tekening, de indirecte binnenlandse tekening en de directe buitenlandse tekening. Dit jaar is het premievolume herijkt. De cijfers kunnen daardoor afwijken van de cijfers van vorige jaren. Zie voor meer uitleg paragraaf 1.3.

² Technisch resultaat na rente en na herverzekering, maar voor afdracht van vennootschapsbelasting, uitgedrukt in een percentage van de bruto verdiende premie.

Summary

The Dutch economy grew by 3.1 percent in 2017, the highest growth level since 2007. This development is reflected in the unemployment, which dropped by more than a full percentage point compared to 2016. In 2017, insurers arranged that millions of damages were repaired and billions of euros were paid out. The favourable economic development is not visible in all parts of the insurance sector. Both revenues and results are under pressure due to low interest rate levels, saturated or shrinking markets and keen competition from fellow insurers and from other financial institutions.

Non-life insurance

As in previous years, insurers provided assistance to many clients who sustained damage in 2017. On an annual basis, there are, on average, about 100,000 fires, 300,000 water damages and one million vehicle damages. The total claims burden was lower in 2017 than in 2016 as there were no major catastrophes such as the extreme hail storm on 23 June 2016. Consequently, the result of the non-life insurers increases and is positive again.

Health and Income insurance

Insurers also provided much assistance to their clients in the field of Health and Income insurance in 2017. They arranged compensation for loss of income in case of disability for tens of thousands of clients. Nevertheless, the number of policies in the Income market is declining. As a result, the total premium volume for Income insurance has shown a downward trend for some years. The result is reasonably stable and positive, mainly due to the investment income.

Life insurance

Among other services, life insurers arrange the pension schemes of approximately one million active participants and they pay benefits to their clients that average a total of more than 20 billion euros each year. The sector is confronted with low interest rates and competition from other financial institutions, such as banks and pension funds. They are often hindered by the lack of a level playing field in competing with these institutions. As a result, the premium volume continued to decline by 5 percent to 13.3 billion euros in 2017. This decline was caused almost entirely by the individual life insurance policies.

Table 1 Results insurance sector 2017

	Premium volume ¹ 2017		Net combined ratio	Result ²				
	€ bn	% growth compared to 2016		2013	2014	2015	2016	2017
				2017	% earned premiums			
Total Non-life	12.6	4	101	2	3	-1	-3	2
• Motor vehicles	5.0	7	108	2	-5	-7	-10	-5
• Property	3.9	4	96	-1	3	0	-5	5
• Marine, Transport & Aviation	0.6	-17	92	14	11	-5	9	8
• Other	3.2	2	96	2	13	6	7	7
Total Health and Income	48.2	3	101	4	4	2	0	0
Total Life	13.3	-5	n.a.	11	-36	20	15	12
Total	74.1	2	n.a.	6	-6	5	2	2

¹ The premium volume (gross earned premiums) of the direct domestic turnover, indirect domestic turnover and direct foreign turnover. The premium volume has been restated this year. As a result, this year's figures may deviate from the figures of previous years.

² Technical result after interest and after reinsurance, but before the deduction of corporation tax, expressed as a percentage of the gross earned premiums.

1 Inleiding

1.1 Verantwoording

Dit jaarverslag bevat een terugblik op de financiële ontwikkelingen in de Nederlandse verzekeringsbranche over het jaar 2017. Het verslag is opgesteld door het Centrum voor Verzekeringsstatistiek (CVS), het statistisch onderzoeksbureau van het Verbond van Verzekeraars.

Resultaten worden veelal uitgedrukt in een percentage van de bruto verdiende premie. Alle premiebedragen zijn exclusief assurantiebelasting. De hier gepresenteerde resultaten zijn de zogenaamde technische resultaten inclusief herverzekering, maar vóór afdracht van vennootschapsbelasting. De berekeningen zijn gebaseerd op een panel van verzekeraars, maar alle uitkomsten zijn opgeschaald naar de omvang van de gehele Nederlandse verzekeringsbranche. Vanwege de omvang van het panel is de ophoging voldoende betrouwbaar om uitspraken over de gehele markt te kunnen doen.

De genoemde bedragen en aantallen in dit jaarverslag over voorgaande jaren kunnen op bepaalde punten afwijken van de bedragen en aantallen zoals vermeld in eerdere jaarverslagen. De belangrijkste redenen hiervoor zijn bijstellingen op oude jaren, veranderingen in panelsamenstelling, gewijzigde verslagleggingsregels. Daarnaast zijn de cijfers dit jaar herijkt, om de marktomvang nauwkeuriger in beeld te krijgen. Hierover leest u meer in paragraaf 1.3. De gepresenteerde resultaten zijn afkomstig van het CVS, tenzij anders vermeld.

1.2 Representativiteit

De financiële gegevens van schadeverzekeraars zijn gebaseerd op 90 procent van de Nederlandse verzekeringsmarkt, gemeten naar premievolume. De resultaten zijn afkomstig van de statistiek Financiële Jaarcijfers Schade & Inkomen, waarvoor het CVS jaarlijks schadeverzekeraars enquêteert, die in Nederland werkzaam zijn. De resultaten die in het hoofdstuk Schadeverzekeringen gepresenteerd worden, hebben betrekking op alle schadeverzekeringen (exclusief Ziektelasten en Inkomen), namelijk verzekeringen voor motorrijtuigen, brand, transport, aansprakelijkheid, rechtsbijstand en reis.

De financiële gegevens van Ziektelasten zijn cijfers van DNB over de gehele markt. De cijfers van Inkomen komen uit de statistiek Financiële Jaarcijfers Schade & Inkomen van het CVS en zijn gebaseerd op 95 procent van de markt, gemeten naar premievolume.

De financiële gegevens over levensverzekeraars zijn gebaseerd op 96 procent van de Nederlandse verzekeringsmarkt, gemeten naar premievolume. De resultaten zijn afkomstig van de statistiek Financiële Jaarcijfers Leven, waarvoor het CVS jaarlijks levensverzekeraars die in Nederland werkzaam zijn enquêteert.

1.3 Herijking premievolume Nederlandse verzekeringsmarkt

In het Financieel Jaarverslag Verzekeringsbranche van het Verbond van Verzekeraars werd tot en met 2016 het premievolume van de Nederlandse markt gebaseerd op de gegevens van verzekeraars die onder toezicht stonden van de Nederlandse toezichthouder De Nederlandse Bank (DNB). De laatste jaren zijn diverse schadeverzekeraars overgegaan naar een andere Europese toezichthouder, terwijl ze even actief op de Nederlandse markt zijn gebleven. Daardoor is het totaal van het premievolume van verzekeraars onder DNB-toezicht de afgelopen jaren steeds minder een afspiegeling van de Nederlandse verzekeringsmarkt. In 2016 was het verschil al opgelopen tot zo'n 20 procent.

Mede door opmerkingen van diverse verzekeraars heeft het Centrum voor Verzekeringsstatistiek besloten om de marktcijfers over het premievolume niet meer te ijken aan dat van de onder DNB toezicht staande verzekeraars. Dit betekent dat onze markttotalen hoger zullen zijn dan de markttotalen van DNB.

De premievolumes voor de Nederlandse markt over de jaren 2011-2016 zijn herijkt op basis van de Solvency Financial Condition Reports over 2016, de openbare staten van DNB, jaarverslagen van verzekeraars en gegevens uit de CVS statistiek Financiële Jaarcijfers Schade & Inkomen. De vernieuwde marktcijfers over het premievolume voor de Nederlandse markt zijn daarmee voor verzekeraars een betere basis geworden om hun marktaandeel binnen Nederland vast te kunnen stellen.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat kort in op algemene economische ontwikkelingen die mede van invloed zijn op de resultaten van de verzekeringsbranche. Daarna wordt in hoofdstuk 3 het resultaat van de diverse schadeverzekeringen toegelicht, waarbij we ook stilstaan bij de impact van herverzekering. Hoofdstuk 4 bevat een toelichting op de markt van ziektekosten- en inkomensverzekeringen. In hoofdstuk 5 wordt verslag gedaan van de financiële ontwikkelingen op de markt voor levensverzekeringen, met aandacht voor de ontwikkeling van het premievolume, de nieuwe productie en het resultaat. Het verslag sluit met een verklarende lijst van begrippen.

2 Economische ontwikkelingen³

2.1 De wereldeconomie

Voor de wereldeconomie was 2017 het jaar met de hoogste groei (3,7 procent) sinds 2011. Vergeleken met 2016 was dit een aanzienlijke verbetering, omdat dat jaar met een groei van 3,2 de laagste groei sinds 2009 had. Het CPB verwacht dat deze groei in 2018 en 2019 zal blijven aantrekken met in beide jaren een groei van 3,9 procent. De groei is breed gedragen en wordt ondersteund door een expansief monetair beleid in Europa en de VS, een sterk aantrekkende wereldhandel en een hoge economische groei in opkomende economieën. Er blijven enkele neerwaartse risico's bestaan, zoals de gevolgen van de Brexit, het hoge begrotingstekort in de VS en het dreigende handelsconflict met de VS, maar op dit moment lijken deze weinig bedreiging te vormen voor de aanhoudende economische opleving.

De groei van de economie van de Verenigde Staten (VS) kwam over 2017 uit op 2,3 procent, aanzienlijk hoger dan de groei van 1,5 procent in 2016. De groei heeft een brede basis en is een gevolg van aantrekkende consumptie, export, investeringen en overheidsuitgaven. Dat de groei niet hoger uitkwam komt vooral doordat de import nog sterker groeide dan de export.

Ook in Azië blijft de economische groei sterk. Zo laat China al enkele jaren een hoge maar teruglopende groei zien. In 2017 werd deze trend doorbroken en nam de groei iets toe, van 6,7 procent in 2016 naar 6,8 procent. Deze groei werd, net als in eerdere jaren, voornamelijk getrokken door de consumptie, maar in 2017 mede ondersteund door de toegenomen export. De economische groei van India ligt doorgaans nog boven die van China, maar door overheidsbeleid, zoals onder meer een wijziging van de belastingen, liep de economische groei hier vooral in de eerste helft van 2017 sterk terug. Over heel 2017 gemeten komt de groei van India waarschijnlijk rond de 6,5 procent uit. In Japan groeide de economie met 1,6 procent, wat gezien de groei in de rest van de wereld relatief laag is, maar gelet op de krimpende beroepsbevolking en de achterblijvende investeringen in Japan in de afgelopen jaren, hoger is dan verwacht.

In de eurozone was de economische groei in 2017 hoger dan in 2016, namelijk 2,5 procent in 2017 tegen 1,8 procent in 2016. Deze stijging was breed zichtbaar. Zo lag in Duitsland de economische groei op 2,2 procent tegen 1,9 procent in 2016, behaalde Italië een groei van 1,5 procent tegen 1,0 procent in 2016 en liep in Frankrijk de economische groei zelf op tot 2,5 procent in 2017 tegen 1,1 procent in 2016. In het Verenigd Koninkrijk liep de economische groei terug van 1,9 procent in 2016 tot 1,7 procent in 2017. Dit is vooral een gevolg van achterblijvende investeringen wegens onzekerheid over de Brexit en een koopkrachtdaling als gevolg van de lage wisselkoers van het pond.

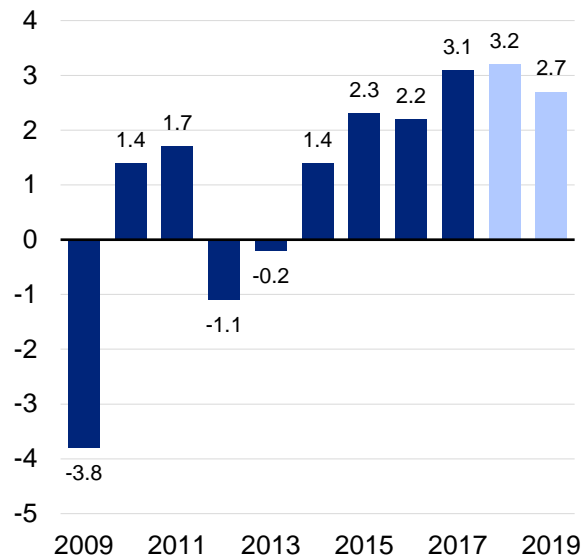
2.2 De Nederlandse economie

In Nederland zette de economische opleving goed door. De groei van 3,1 procent in 2017 lag boven het gemiddelde in de eurozone en was de hoogste groei sinds 2007. Volgens de verwachtingen van het CPB zal deze groei in 2018 nog verder aantrekken tot 3,2 procent, waarna deze in 2019 daalt tot 2,7 procent. De aantrekkende economische groei wordt vooral gedreven door lage rentes, een expansief begrotingsbeleid, een aantrekkende woningmarkt en een gunstige internationale conjunctuur, met bijbehorende groei van de export.

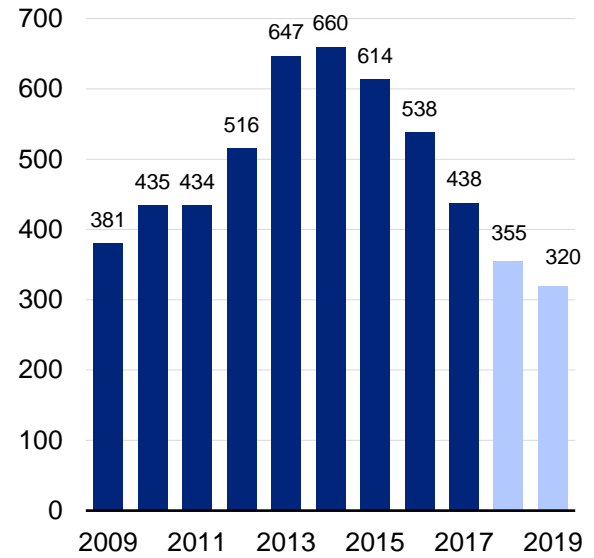
De werkloosheid is sinds 2015 aan het dalen, liep in 2017 meer dan een vol procentpunt terug en zal de komende jaren door blijven dalen. De inflatie trok in 2017 aan, van 0,1 procent in 2016 tot 1,3 procent in 2017. Het CPB verwacht dat het dieptepunt hiermee voorbij is en dat de inflatie de komende jaren aan blijft trekken.

³ De tekst in dit hoofdstuk is gebaseerd op het Centraal Economisch Plan 2018 van het CPB, de kwartaalberichten van DNB, artikelen uit ESB en publicaties van de OECD en de Wereldbank.

Figuur 1 Volumemutaties BBP t.o.v. het jaar ervoor (%) (bron: CBS/CPB)

Figuur 2 Werkloze beroepsbevolking (dzd) (bron: CBS/CPB)

2.3 Beleggingen

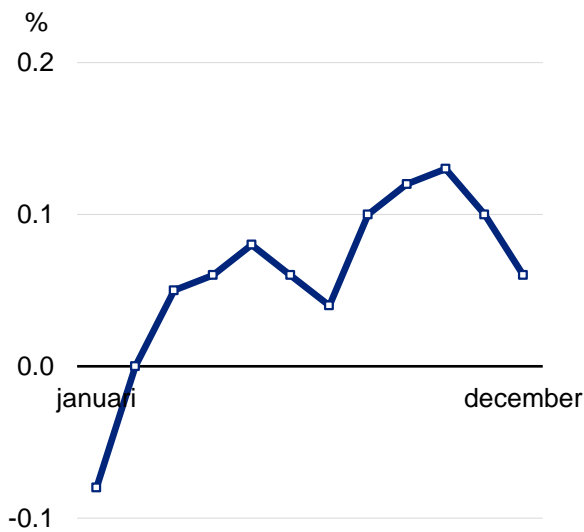
Voor de aandelenbeurs was 2017 een zeer goed jaar. De koers liep gedurende het hele jaar gestaag op en eindigde 12,5 procent hoger dan aan het begin van het jaar.

Figuur 3 Koers van de AEX in 2017

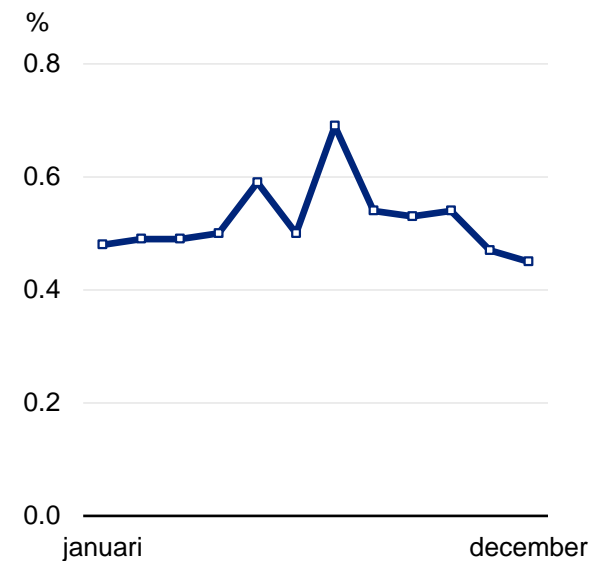

Voor verzekeraars zijn de beurskoersen niet de meest relevante indicatoren voor het meten van de beleggingsprestaties. Ze beleggen weliswaar in aandelen om daarmee het rendement op het kapitaal te verhogen, maar het aandeel van hun activa dat is belegd in aandelen, is relatief klein. Dit om het risico op al te grote verliezen te verminderen, langlopende verplichtingen na te kunnen komen en consumenten meer zekerheid te kunnen bieden. Het grootste deel van beleggingen van verzekeraars bestaat dan ook uit vastrentende waarden, zoals staats- en bedrijfsobligaties en vorderingen uit (hypothecaire) leningen. Het rendement van deze vastrentende waarden hangt onder andere af van de kapitaalmarktrente en de opslagen voor het kredietrisico (*credit spreads*).

Figuur 4 Verloop u-rendement in 2017
(bron: Verbond van Verzekeraars)

Figuur 5 Rente 10-jaars-staatsobligaties 2017 (bron: DNB)

Voor verzekeraars is in 1995 het zogenaamde u-rendement⁴, naast het reeds bestaande s- en t-rendement, geïntroduceerd als een maatstaf om de opbrengsten op staatsleningen te berekenen. In 2017 is dit rendement weer boven de nul uitgekomen. De rente op Nederlandse 10-jaars-staatsleningen liet enkele uitschieters naar boven zien, maar eindigde min of meer op hetzelfde niveau als aan het begin van 2017.

2.4 De verzekeringsmarkt in 2017

Verzekeraars hebben te maken met verzadigde of krimpende markten, hevige concurrentie, lage rente en gestegen kosten als gevolg van regelgeving. De effecten hiervan zijn overal voelbaar, maar de mate waarin verschilt sterk per branche.

Schadeverzekeraars hebben minder last van de lage rente dan levensverzekeraars. Niettemin kampt de markt voor schadeverzekeringen met beperkte mogelijkheden tot groei vanwege de verzadiging van de markten en de hevige onderlinge concurrentie. De premies en resultaten staan in deze branche dan ook onder druk.

Bij levensverzekeraars hebben de lage rente en een dalend premievolume een grote invloed op de ontwikkelingen. De markt is duidelijk aan het veranderen en levensverzekeraars spelen hierop in door te innoveren, nieuwe producten te ontwikkelen en een betere service te verlenen tegen lagere kosten. Zo brengen ze hun pensioenverzekeringsproductie deels naar nieuwe uitvoeringsvormen, waarvan de cijfers niet onder de verzekeringsmarkt vallen.

Naast al deze ontwikkelingen slagen verzekeraars er in de solvabiliteit ook in 2017 weer ruim boven de gestelde norm te houden.

⁴ Het u-rendement is een rendementsmaatstaf die maandelijks door het Verbond van Verzekeraars wordt gepubliceerd. De hoogte van het u-rendement is gebaseerd op het effectief rendement van staatsleningen die voldoen aan een aantal specifieke criteria.

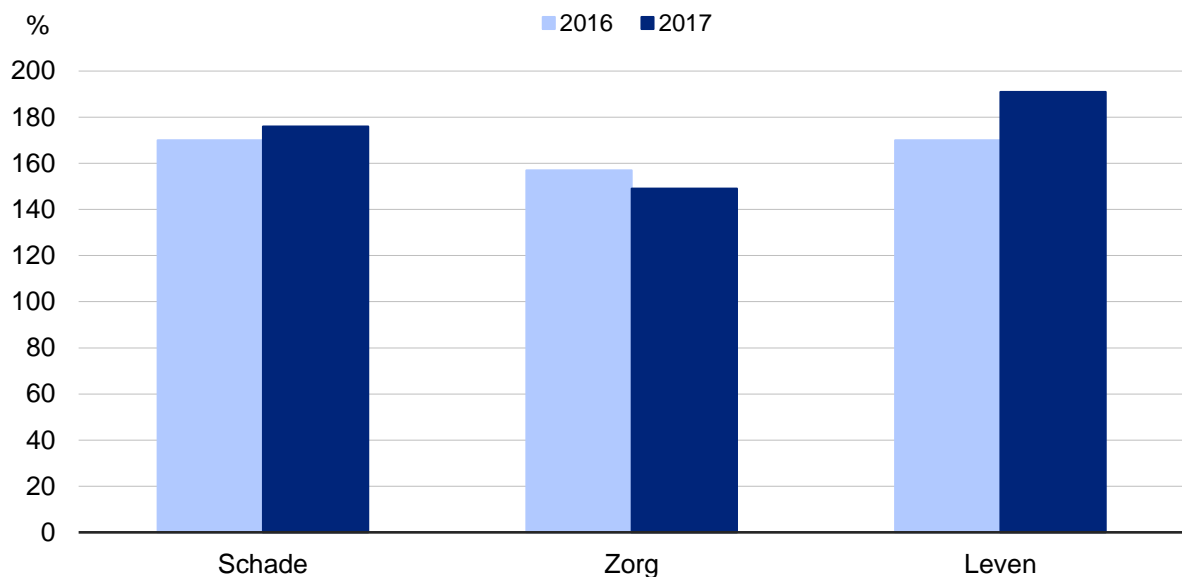
Solvabiliteit ruimschoots boven de norm

Sinds 2016 wordt solvabiliteit op een andere manier gemeten, via Solvency II. Deze methode houdt rekening met een aantal risicocategorieën, waarvoor verzekeraars voldoende vermogen moeten aanhouden. Welke categorieën dit zijn en hoe het vermogen dat verzekeraars moeten aanhouden wordt opgebouwd, staat beschreven in de achtergrondbox 'Opbouw kapitaalvereiste voor solvabiliteit'.

De mate van solvabiliteit wordt uitgedrukt in de solvabiliteitsratio, de verhouding tussen aanwezig vermogen en de kapitaalvereiste. Deze moet boven de 100 procent liggen. Hoe hoger het percentage, hoe meer zekerheid een verzekeraar heeft om aan de verplichtingen te kunnen voldoen.

De solvabiliteitsratio voor de gehele sector ultimo 2017 bedraagt 179 procent en is daarmee ruimschoots boven de norm. De ultimo 2017 solvabiliteitsratio voor de Sector Schade, Zorg en Leven is respectievelijk 176 procent, 149 procent en 191 procent. Vergeleken met 2016 is de solvabiliteit bij Schade en Leven toegenomen en bij Zorg licht afgenomen, maar ook daar nog steeds ruim boven de norm.

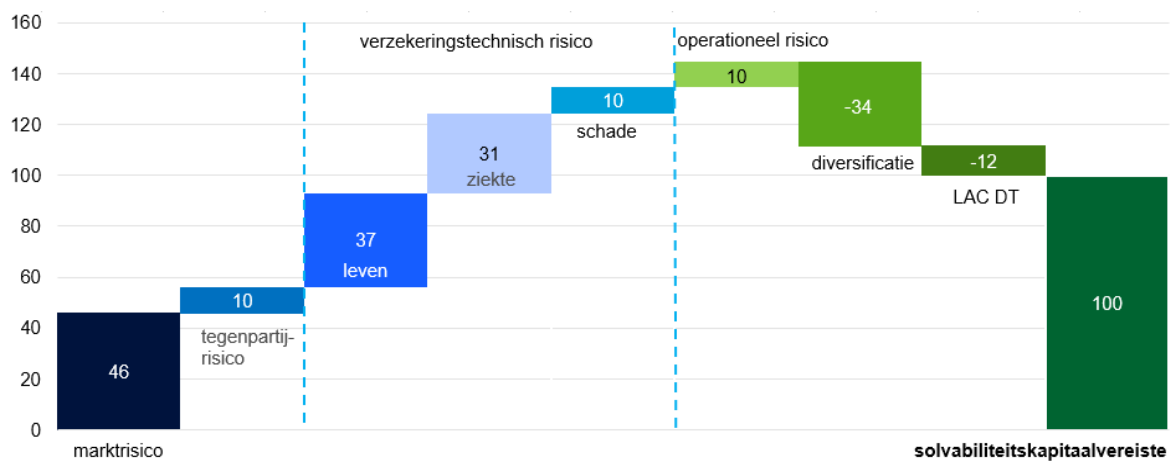
Figuur 6 Solvabiliteitsratio verzekeraars op basis van Solvency II (bron: DNB)

Opbouw kapitaalvereiste voor solvabiliteit

Solvency II houdt rekening met een aantal risicocategorieën. Een belangrijke risicocategorie is het marktrisico. Bij de bepaling van de kapitaalvereiste voor dit risico wordt berekend hoeveel kapitaal een verzekeraar moet aanhouden voor onder meer het risico dat de rente plotseling gaat stijgen of dalen, dat de koersen van aandelen wijzigen en dat de waarde van onroerend goed verandert. Uiteraard worden ook andere beleggingscategorieën hierbij betrokken. Naast het marktrisico zijn het verzekeringstechnische risico, het tegenpartijrisico en het operationeel risico van belang. Onderstaande figuur geeft een indicatie van de grootte van de verschillende risicocategorieën en laat tevens de compenserende factoren zien: risicomitigatie en het verlies absorberend vermogen van uitgestelde belastingen (LAC DT).

Figuur 7 Opbouw solvabiliteitskapitaalvereiste volgens standaardformule voor verzekeraars in 2016 (in %), bron: DNB

3 Schadeverzekeringen

- Premievolume stijgt
- Resultaat positief

3.1 Algemeen

Schadeverzekeraars staan dagelijks klanten bij die een schade hebben gehad. Zo hebben jaarlijks ongeveer 100.000 klanten te maken met een brand en 300.000 klanten met waterschade. Bij Motor ligt het aantal schadegevallen jaarlijks rond de miljoen. Al deze mensen worden door verzekeraars geholpen om de schade zo snel mogelijk te herstellen zodat ze hun leven zo snel mogelijk weer op kunnen pakken.

Door hevige concurrentie op verzadigde markten staan de premies en de marges van schadeverzekeraars onder druk. Dit heeft geleid tot een jarenlange daling van het premievolume, maar in 2016 werd deze trend doorbroken. Deze trendbreuk lijkt door te zetten, want ook in 2017 zien we de totale premie voor de sector Schade toenemen. Deze stijging vindt vooral plaats bij Motor en Brand, de twee grootste productgroepen in de sector Schade.

Tabel 2 Bruto premievolume en -ontwikkeling schadebranches⁵

Branche	2016 € mrd	2017 € mrd	Mutatie %
Motor	4,6	5,0	7
Brand	3,8	3,9	4
Transport	0,7	0,6	-17
Overige ⁱ	3,1	3,2	2
w.o. Aansprakelijkheid	1,3	1,3	2
w.o. Rechtsbijstand	0,8	0,8	1
w.o. Reis en hulpverlening ⁱⁱ	0,6	0,6	4
Totaal	12,2	12,6	4

ⁱ Tot de Overige verzekeringen behoren ook Krediet, Borgtocht en Diverse geldelijke verliezen.

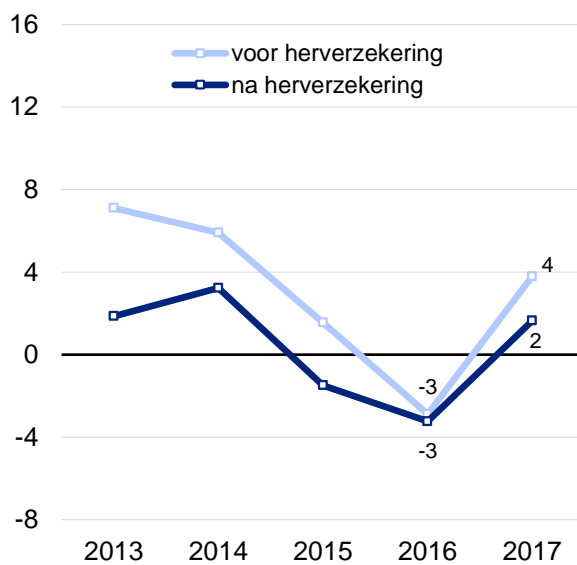
ⁱⁱ Tot de productgroep Reis en hulpverlening behoren naast de gewone reisverzekeringen (inclusief de ongevallendeckking) ook annuleringsverzekeringen en hulpverlening.

Als gevolg van onder andere sterk stijgende letselschades, meer regres door overheden en duurdere elektronica neemt de schadelast ook toe. Niettemin zien we de schade in 2017 dalen ten opzichte van 2016. Dit komt vooral doordat in 2017 geen bijzondere gebeurtenissen met een hoge schadelast plaatsvonden. In 2016 was dit wel het geval, in de vorm van een hevige hagelbui die voor honderden miljoenen euro's aan schade veroorzaakte. De geleden schade daalt daarom in 2017 met 4 procent ten opzichte van 2016. Ook het resultaat neemt toe en wordt in 2017 weer positief. Dat het herstel heel pril is, blijkt onder andere uit de netto combined ratio, die net boven de 100 uitkomt, wat betekent dat de inkomsten net niet voldoende zijn om de uitgaven te dekken.

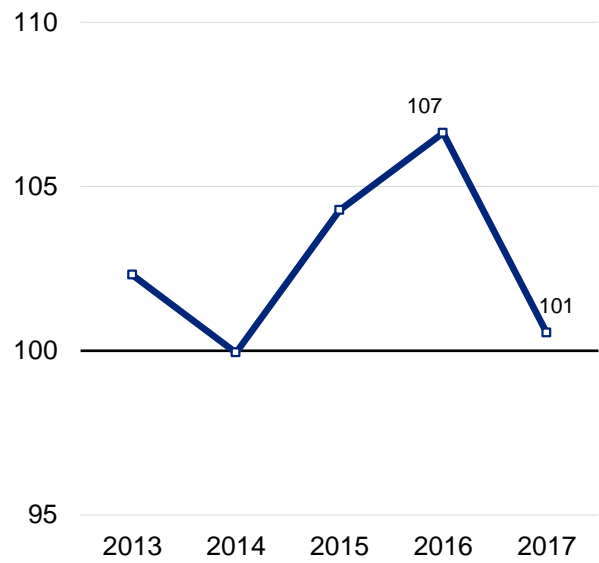
⁵ Dit jaar is het premievolume herijkt. De cijfers kunnen daardoor afwijken van de cijfers van vorige jaren. Zie voor meer uitleg paragraaf 1.3.

Figuur 8 Resultaat na rente in procenten van de bruto verdiende premie, sector Schade

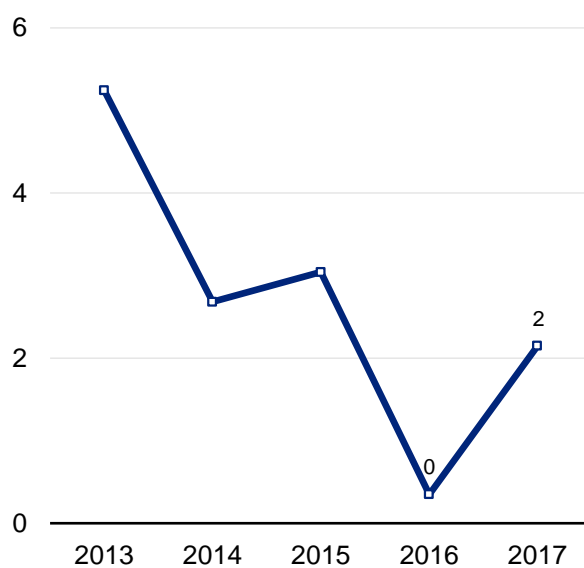
Figuur 9 Netto combined ratio⁶, sector Schade

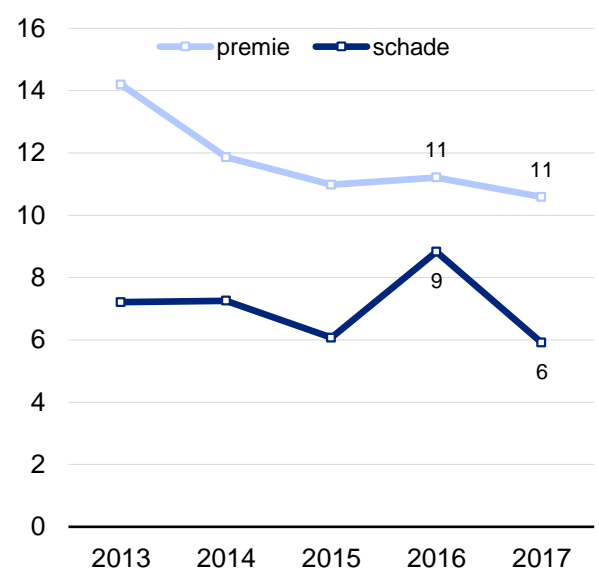
3.2 Herverzekering

De herverzekeringmarge van de sector Schade is in 2017 gestegen, wat betekent dat het verschil tussen wat verzekeraars betalen aan en ontvangen van herverzekeraars groter is geworden. Onderstaande grafieken laten zien dat de stijging van de herverzekeringmarge vooral een gevolg is van een daling van de door herverzekeraars uitgekeerde schade. Dit komt doordat in 2017 geen grote schadegebeurtenis heeft plaatsgevonden. In 2016 was dit wel het geval, met de hevige hagelbui op 23 juni 2016, waarvan de schade voor een groot deel was herverzekerd.

Figuur 10 Herverzekeringmarge, percentage van bruto verdiende premie, sector Schade

Figuur 11 Premie betaald aan en schade ontvangen van herverzekeraars, percentage van verdiende premie

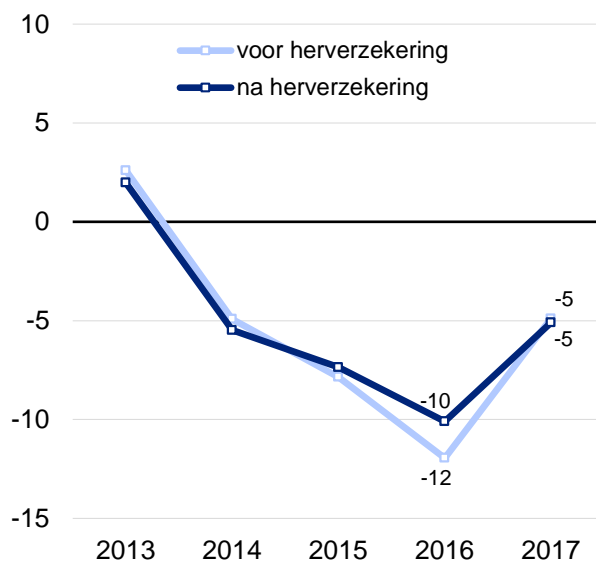

⁶ De combined ratio geeft het totaal van de geleden schade en bedrijfskosten weer in verhouding tot de verdiende premie en is daarmee een maatstaf die weergeeft in hoeverre de uitgaven van een verzekeraar gedekt worden door de inkomsten.

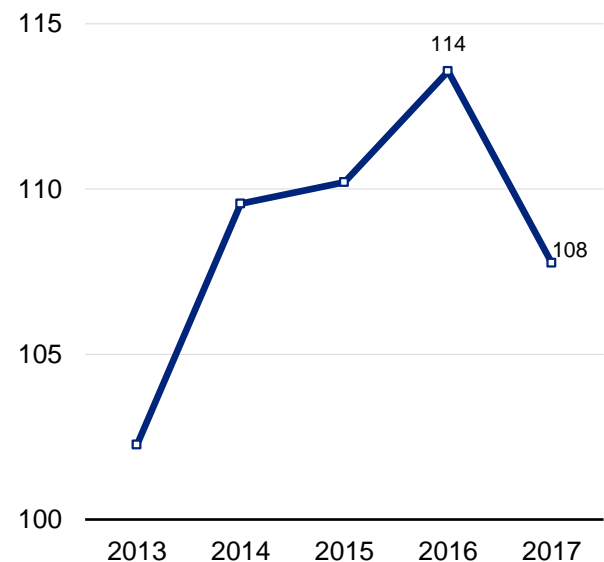
3.3 Motor

Het premievolume van de branche Motor is in 2017 toegenomen. Dit is vooral een gevolg van correcties in de premiestellingen, die noodzakelijk waren om de gestegen schadelast te kunnen blijven uitkeren. Doordat gemeentes en zorgverzekeraars meer regres plegen en het aan slachtoffers toegekende smartengeld meer in lijn wordt gebracht met de landen om ons heen, worden letselschades steeds duurder. Verder worden reparaties aan auto's duurder als gevolg van de elektronica die in auto's is verwerkt en omdat reparaties vaak bestaan uit het vervangen van complete onderdelen. Daarnaast zien we een stijgend aantal ongevallen, onder meer als gevolg van het gebruik van smartphones in het verkeer. Ondanks de hagelbui op 23 juni 2016, die ook voor een zeer grote schade zorgde, en het uitblijven van een dergelijke gebeurtenis in 2017, zijn bovengenoemde structurele ontwikkelingen zo sterk dat de geleden schadelast in 2017 verder stijgt ten opzichte van 2016. Omdat de stijging van de schade lager is dan die van het premievolume, neemt het resultaat toe, maar het blijft wel onder de nul.

Figuur 12 Resultaat na rente in procenten van de verdiende premie, Motor

Figuur 13 Netto combined ratio, Motor

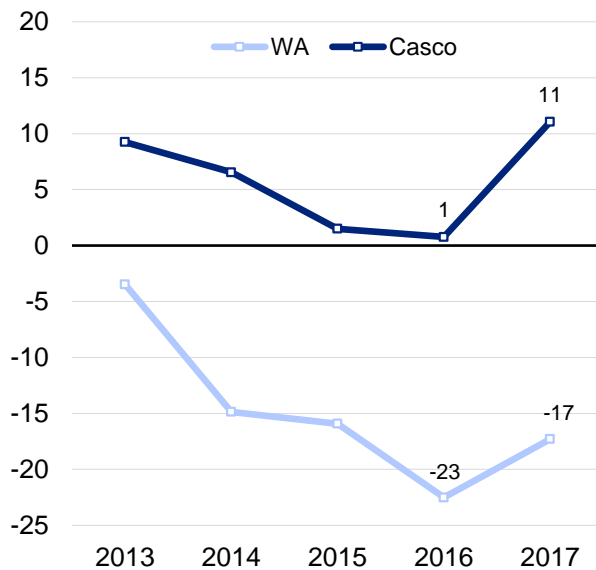

De schadeontwikkeling van de branche Motor hangt onder meer samen met het aantal diefstallen van voertuigen, het aantal verkeersongevallen en de ontwikkeling van de verkeersgewonden en -doden. Het aantal verkeersdoden komt in 2017 uit op 613. Dat is bijna 3 procent minder dan in 2016 (629). De diefstal van voertuigen is bij alle soorten voertuigen, behalve motorrijwielen, gedaald.

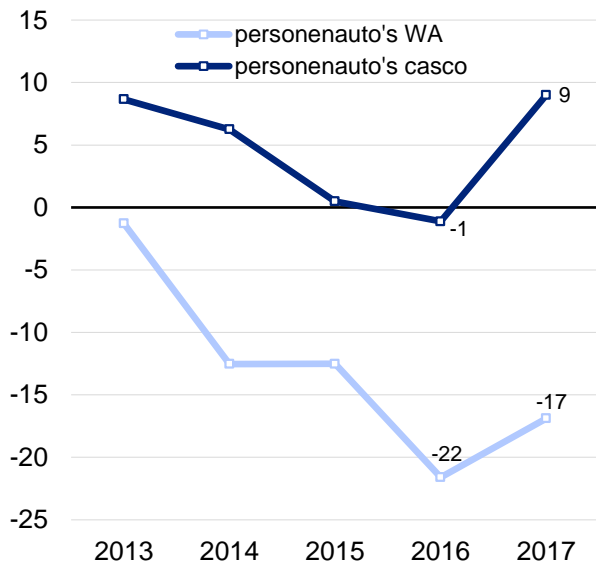
Tabel 3 Diefstallen van voertuigen (bron: AVc)

Categorie	2013	2014	2015	2016	2017	Mutatie '16/'17 %
Personenauto's	11.761	10.712	10.091	9.179	8.257	-10
Bedrijfsvoertuigen	2.689	2.383	1.877	1.912	1.630	-15
Aanhangers	1.153	1.140	901	750	694	-7
Motorrijwielen	1.963	1.753	1.845	1.579	1.631	3
Bromfietsen	14.487	14.693	14.504	12.698	11.383	-10
Totaal	32.053	30.681	29.218	26.118	23.595	-10
% teruggevonden personenauto's	43	40	37	40	40	-

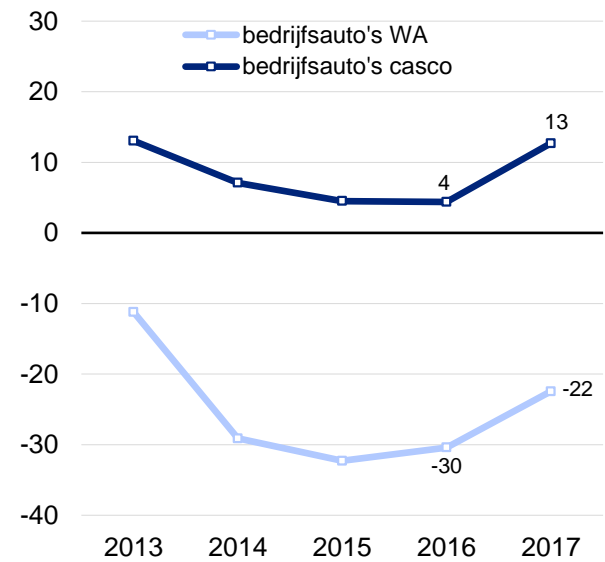
Figuur 14 Resultaat na rente vóór herverzekering Motor casco en Motor WA in procenten van de verdiende premie

Figuur 15 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Motor

Figuur 16 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Motor

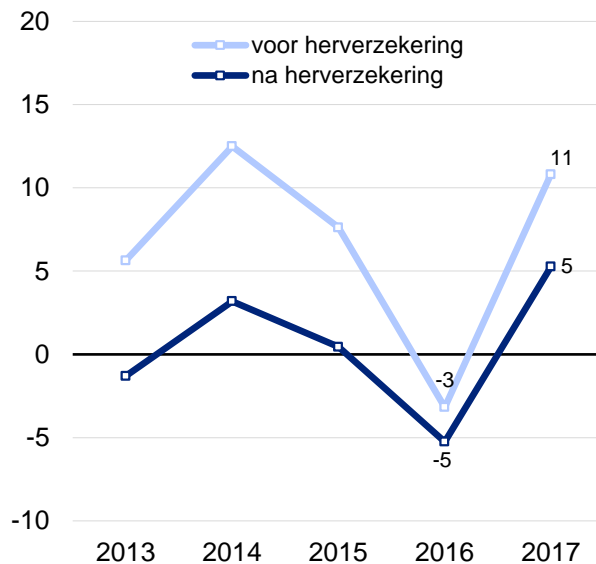

Als we de resultaten verder uitsplitsen, zien we dat het negatieve resultaat vooral wordt behaald op WA-schades. Het resultaat op WA ligt ver onder de nul, zowel bij personenauto's als bij bedrijfsauto's. Dit wordt vooral veroorzaakt door de duurdere letselschades.

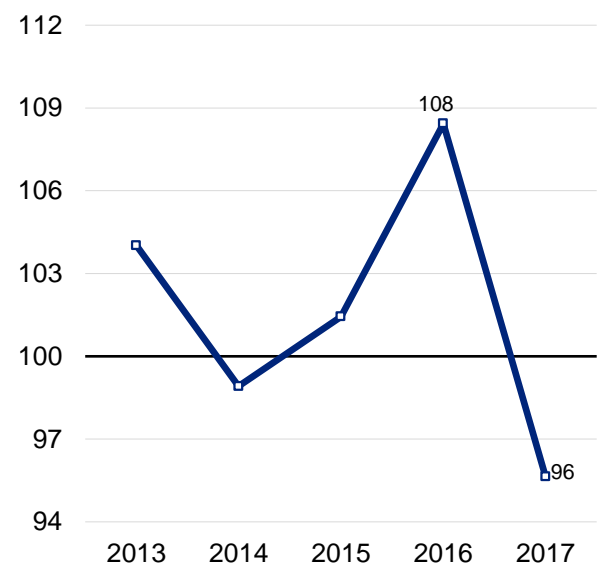
3.4 Brand

Het premievolume van brandverzekeringen is in 2017 ten opzichte van het jaar ervoor gestegen. Omdat de geleden schade afnam, is het resultaat gestegen en weer boven de nul uitgekomen. Bij de branche Brand speelt naast de felle onderlinge concurrentie in toenemende mate concurrentie vanuit het buitenland een rol.

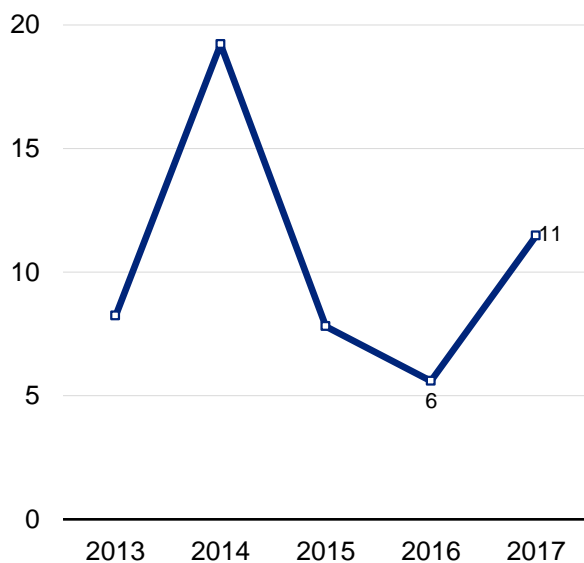
Figuur 17 Resultaat na rente in procenten van de verdiende premie, Brand

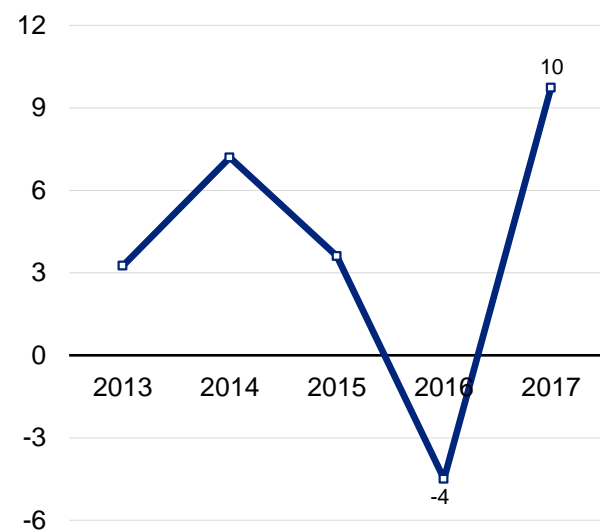
Figuur 18 Netto combined ratio, Brand

Figuur 19 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Brand Bedrijven

Figuur 20 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, inboedel en opstal

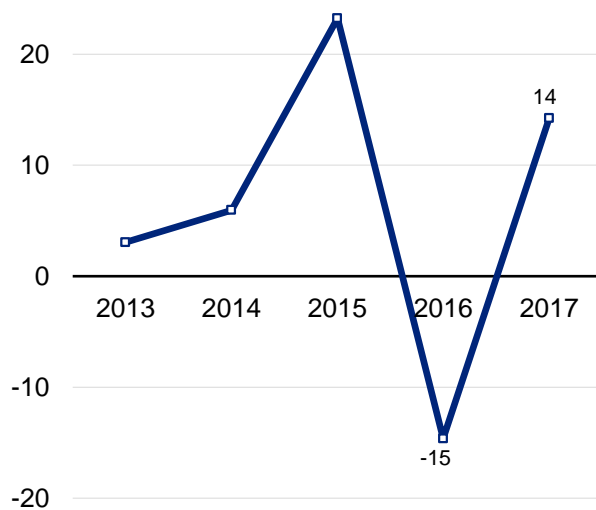
In 2017 is de schadelast gedaald ten opzichte van 2016. Dit komt vooral doordat de schade in 2016 relatief hoog was als gevolg van de bui met uitzonderlijke hagelstenen in 2016. Mede hierdoor is de herverzekeringsmarge minder gunstig geworden. Afgezien van dergelijke incidentele gebeurtenissen, zien we de schadelast de afgelopen jaren structureel stijgen. Dit heeft te maken met de stijging van de

waarde van huizen als gevolg van verbouwingen en doordat schade vaak hersteld wordt met duurzame materialen van een hogere kwaliteit.

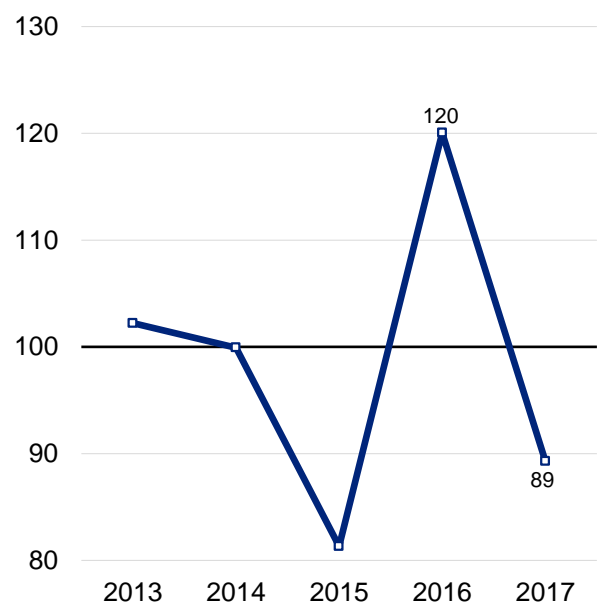
De onderliggende producten laten zien dat de geleden schade bij zowel Brand Woonhuizen als Brand Bedrijven daalt. De schade van deze verzekeringen worden deels beïnvloed door het aantal inbraken in woningen en bedrijven. Volgens cijfers van het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS) is het aantal diefstallen en woninginbraken ten opzichte van het jaar ervoor met bijna 12 procent gedaald tot minder dan 50 duizend in 2017. Het aantal diefstallen en inbraken bij bedrijven en winkels is ten opzichte van het jaar ervoor eveneens gedaald en wel met 14 procent tot 18 duizend in 2017. Deze dalingen zijn niet voldoende om de factoren die de schadelast vergroten te compenseren. De bedrijfskosten zijn voor de gehele branche Brand gedaald doordat processen steeds efficiënter worden ingericht.

Ruim 300 miljoen euro van het premievolume van brandverzekeringen gaat om in Technische verzekeringen. Dit zijn grotendeels verzekeringen voor Elektronica, Machinebreuk en Construction All Risk (CAR, bouwprojecten). De ontwikkelingen binnen de bouwsector hebben veel invloed op het premievolume van Technische verzekeringen vanwege de productgroep CAR die een groot aandeel in het totaal heeft. Het jaar 2017 was een gunstig jaar voor de bouwsector. Zo meldt CBS dat de bouwkosten in alle bouwfasen zijn gestegen. Het premievolume van Technische verzekeringen stijgt eveneens. De geleden schade binnen Technische verzekeringen is gedaald en het resultaat is weer boven de nullijn uit gestegen.

Figuur 21 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Technische verzekeringen

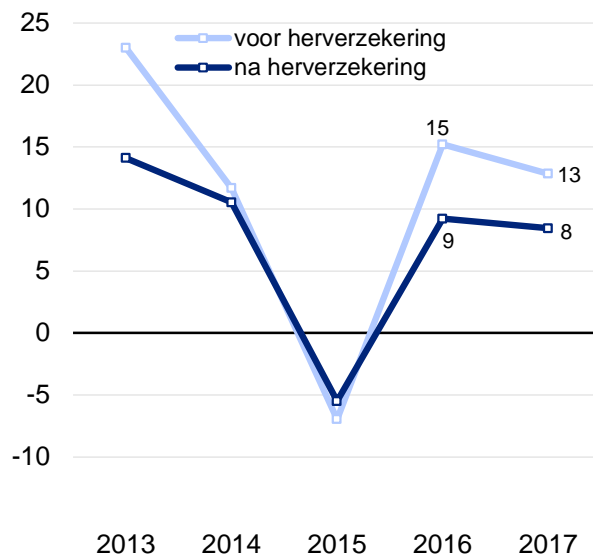
Figuur 22 Bruto combined ratio, Technische verzekeringen

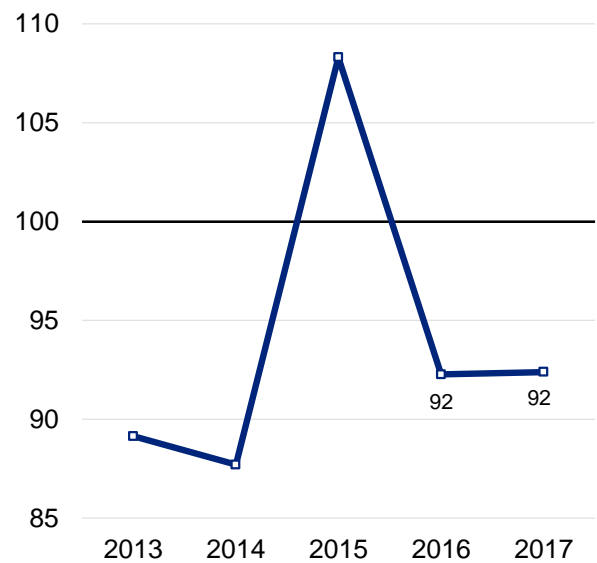
3.5 Transport

Als gevolg van sterke internationale concurrentie daalt het premievolume bij Transport. Deze daling is nog sterker bij Vervoerde goederen, de grootste productgroep van Transport. Daarnaast daalt de geleden schade, maar niet voldoende om de gedaalde inkomsten te compenseren. Hierdoor daalt het resultaat licht. De *netto combined ratio* blijft min of meer gelijk.

Figuur 23 Resultaat na rente in procenten van de verdiende premie, Transport

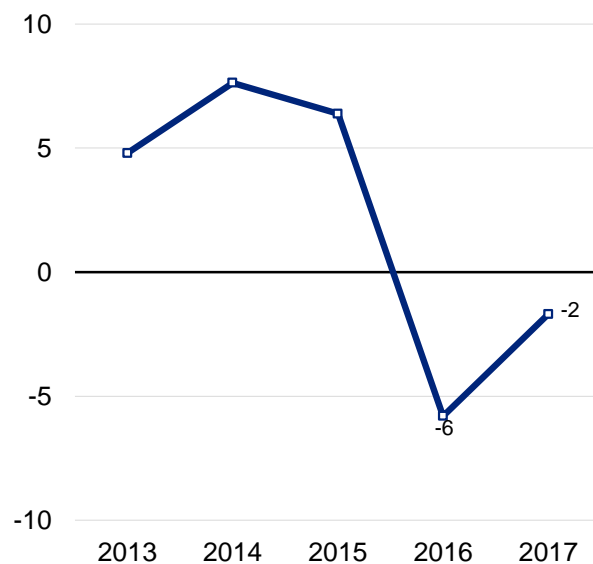
Figuur 24 Netto combined ratio, Transport

3.6 Aansprakelijkheid

De omzet in de markt voor aansprakelijkheidsverzekeringen stijgt in 2017 ten opzichte van 2016. Het resultaat stijgt ook, maar blijft negatief.

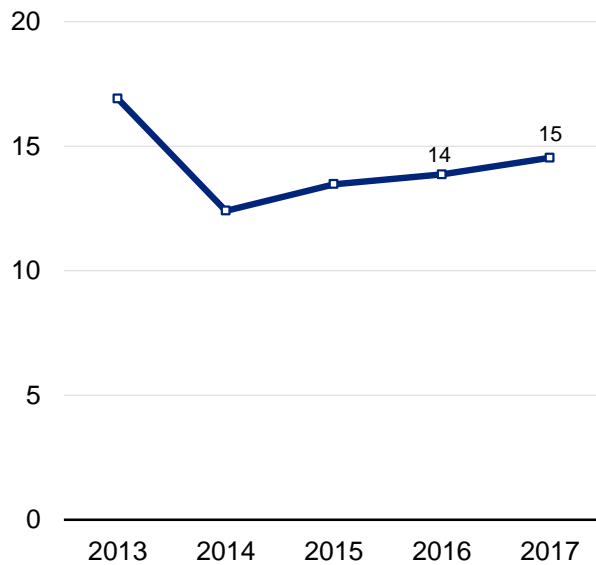
Figuur 25 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Aansprakelijkheid totaal

3.7 Rechtsbijstand

Het premievolume van Rechtsbijstand stijgt in 2017 licht ten opzichte van 2016. Het resultaat is de afgelopen jaren redelijk stabiel en schommelt tussen de 12 en 17 procent.

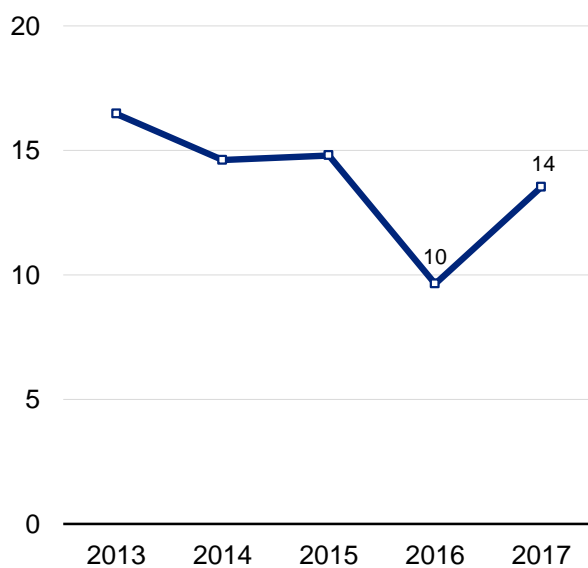
Figuur 26 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Rechtsbijstand

3.8 Reis

De productgroep Reis bestaat uit doorlopende en aflopende reisverzekeringen, annuleringsverzekeringen en hulpverzekeringen. Het premievolume stijgt in 2017, evenals het resultaat.

Figuur 27 Resultaat na rente vóór herverzekering in procenten van de verdiende premie, Reis

4 Ziektekosten en Inkomen

- Premievolume Inkomen daalt licht
- Resultaat Inkomen stabiel
- Premievolume Ziektekosten stijgt
- Negatief resultaat Ziektekosten

4.1 Algemeen

De financiële situatie van de branche Ziektekosten kenmerkt zich door een stijgend premievolume als gevolg van stijgende zorgkosten en een lage of zelfs negatieve marge. Bij Inkomen (verzekeringen tegen inkomensderving als gevolg van arbeidsongeschiktheid veroorzaakt door ziekte of ongeval) zorgde een oplopende schadelast er in de jaren 2012 tot en met 2014 voor dat het resultaat sterk onder druk kwam te staan, maar inmiddels lijkt deze branche een balans te vinden met sinds 2015 een netto combined ratio van onder de 100. Niettemin is de toekomst onzeker, omdat de regelingen op dit gebied voortdurend veranderen. Zo staan in het Regeerakkoord van 2017 weer nieuwe maatregelen die naar verwachting de komende jaren voor de branche Inkomen veranderingen en een verschuiving van verantwoordelijkheden met zich mee brengen.

Tabel 4 Bruto premievolume en premieontwikkeling zorgbranches

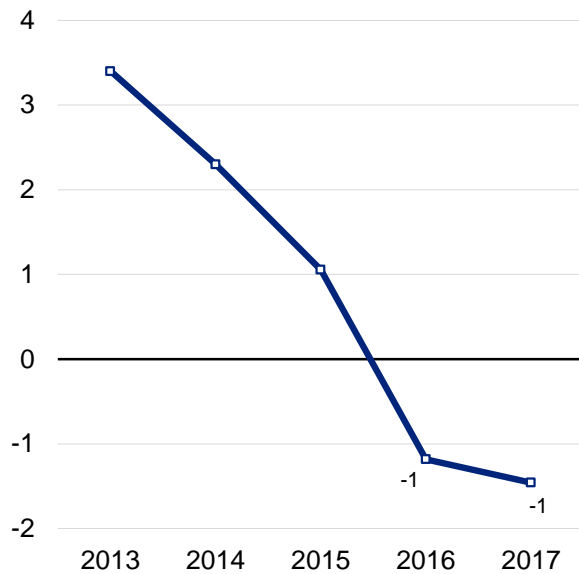
Branche	2016 € mrd	2017 € mrd	Mutatie %
Ziektekosten	43,0	44,5	3
Inkomen	3,7	3,7	-1
Totaal	46,7	48,2	3

4.2 Ziektekosten

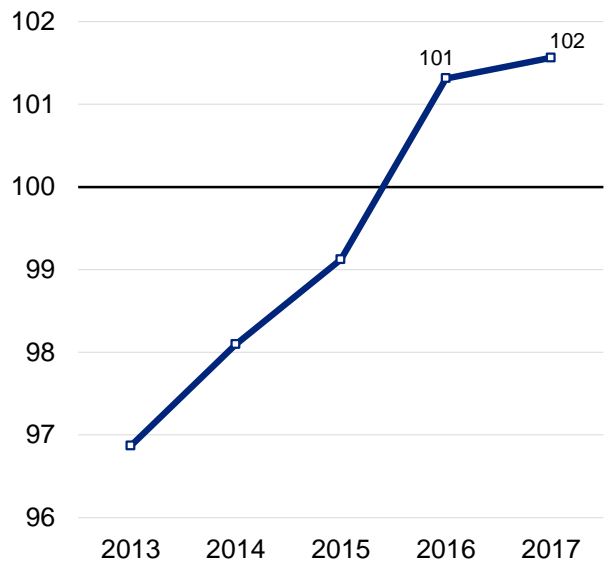
Zorgverzekeraars zien zich elk jaar geconfronteerd met stijgende zorgkosten en wijzigingen in het zorgstelsel. De dekking in de basisverzekering en de hoogte van het eigen risico kunnen jaarlijks veranderen, waardoor de financiële jaarcijfers soms moeilijk met elkaar te vergelijken zijn. In 2017 is het verplicht eigen risico gelijk gebleven aan 2016, namelijk 385 euro. Het is voor het eerst sinds de invoering van het eigen risico dat het verplichte eigen risico ongewijzigd blijft. In de voorgaande jaren steeg het elk jaar. Het premievolume is in 2017 gestegen ten opzichte van 2016, maar ook de zorguitgaven blijven stijgen. Deze stijging is sterker dan de stijging van de premie, waardoor zorgverzekeraars over 2017 verlies hebben geleden. Als gevolg hiervan komt de netto combined ratio in 2017, net als in 2016, boven de 100 uit.

Figuur 28 Resultaat na rente na herverzekering in procenten van verdiende premie, Ziektekosten (bron: DNB)

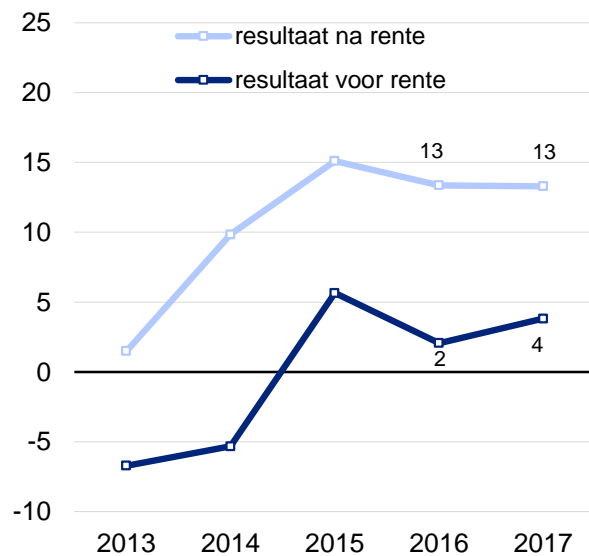
Figuur 29 Netto combined ratio, Ziektekosten (bron: DNB)

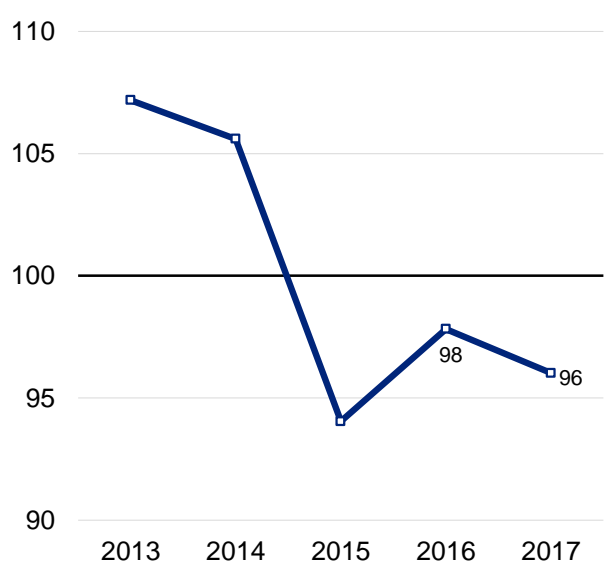
4.3 Inkomen

Inkomensverzekeraars spelen een belangrijke rol in het stelsel van ziekte en arbeidsongeschiktheid. Zij dragen het risico voor werkgevers en zelfstandig ondernemers en zetten via preventie en re-integratie in op een spoedige werkhervatting van de arbeidsongeschikte verzekerden. Uit een onderzoek in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid uit 2014⁷ is gebleken dat werkgevers met een private verzuimverzekering significant minder knelpunten ervaren rondom de loondoorbetalingsplicht, dan werkgevers zonder verzekering. Verzekeraars regelen jaarlijks de vergoedingen van inkomensderving bij ziekte en arbeidsongeschiktheid voor tienduizenden klanten.

Figuur 30 Resultaat na herverzekering in procenten van de verdiende premie, Inkomen

Figuur 31 Netto combined ratio, Inkomen

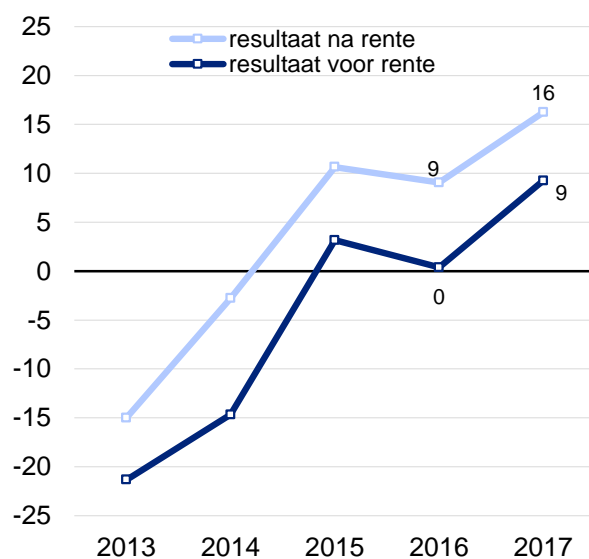

⁷ Panteia, *Prikkels en knelpunten. Hoe werkgevers de loondoorbetalingsverplichting bij ziekte beleven, 2014*

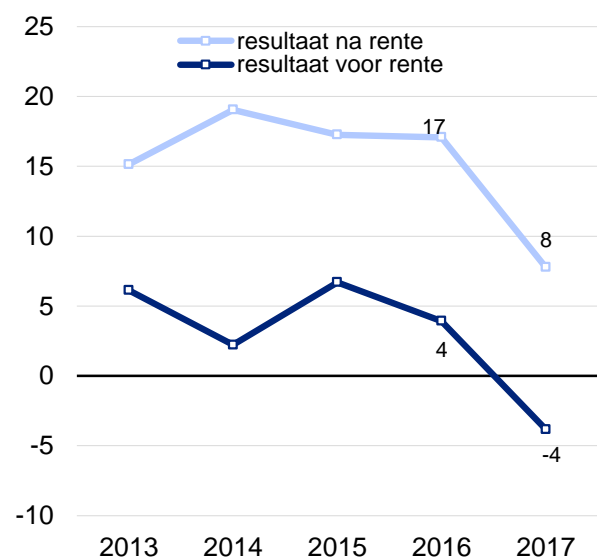
Ondanks een dalende trend in het aantal inkomensverzekeringen, steeg het premievolume in 2016 voor het eerst in vijf jaar, maar in 2017 daalt het premievolume weer. De daling wordt voornamelijk veroorzaakt door een daling in het premievolume van arbeidsongeschiktheidsverzekeringen voor zelfstandigen. Door een lagere schadelast stijgt het resultaat voor rente in 2017 ten opzichte van 2016, maar het resultaat na rente blijft vrijwel gelijk aan dat van 2016 door lagere opbrengst uit beleggingen.

Binnen Inkomen zien we dat de collectieve verzekeringen (WIA, AOV-collectief, Ziekteverzuim en Ongevallen Collectief) zich anders ontwikkelen dan de individuele verzekeringen (AOV-individueel en Ongevallen Individueel). Waar de collectieve verzekeringen in 2013 en 2014 een negatief resultaat behaalden, maar daarna een stijgende trend lieten zien, behaalden de individuele verzekeringen aan het begin van deze periode juist een positief resultaat, om daarna een dalende trend in te zetten. Een verklaring voor de positieve ontwikkelingen bij collectieve verzekeringen is dat verzekeraars steeds effectiever inzetten op re-integratietrajecten en daarmee op uitstroom van de uitkering. Ook zijn processen in relatie tot het UWV rond bijvoorbeeld herbeoordelingen en beroep en bezwaar aangescherpt. Dit leidt uiteindelijk tot een schadelast die lager is dan vooraf ingeschat. Als gevolg hiervan zijn voorzieningen herijkt en is de voorziening gedaald. Bij verzuimverzekeringen staan de resultaten onder druk, onder meer vanwege meer langdurig ziekteverzuim bij oudere werknemers. Bij individuele verzekeringen zet ook een toename van langdurig verzuim, onder meer als gevolg van een toename van psychische aandoeningen, de resultaten onder druk.

Figuur 32 Resultaat voor herverzekering in procenten van de verdiende premie, Inkomen Collectief

Figuur 33 Resultaat voor herverzekering in procenten van de verdiende premie, Inkomen Individueel

Bij de ontwikkelingen van de collectieve verzekeringen spelen vooral wetswijzigingen een rol. Zo zijn er veranderingen geweest in het kader van de wet Bezava (de Wet Beperking Ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid van Vangnetters). Hierdoor zijn werkgevers ook verantwoordelijk geworden voor de arbeidsongeschiktheid van flexwerkers. Dit heeft effect gehad op het premievolume en op de portefeuille van WGA-verzekeraars. In 2017 zijn veel kleine werkgevers die eigenrisicodrager waren voor de WGA teruggekeerd naar het UWV. Vanwege de toevoeging van het flexrisico is het effect van deze ontwikkeling op het premievolume beperkt.

In oktober 2017 heeft het nieuwe Kabinet haar regeerakkoord gepresenteerd. Dit regeerakkoord raakt met verschillende maatregelen de inkomensmarkt. De precieze impact van de maatregelen is nog niet bekend, vanwege het nog lopende overleg tussen sociale partners met naar verwachting een alternatieve invulling van het regeerakkoord op in ieder geval de maatregel op loondoorbetaling.

Daarnaast blijft er politiek en maatschappelijk druk bestaan op de AOV-markt in het kader van toegankelijkheid en betaalbaarheid.

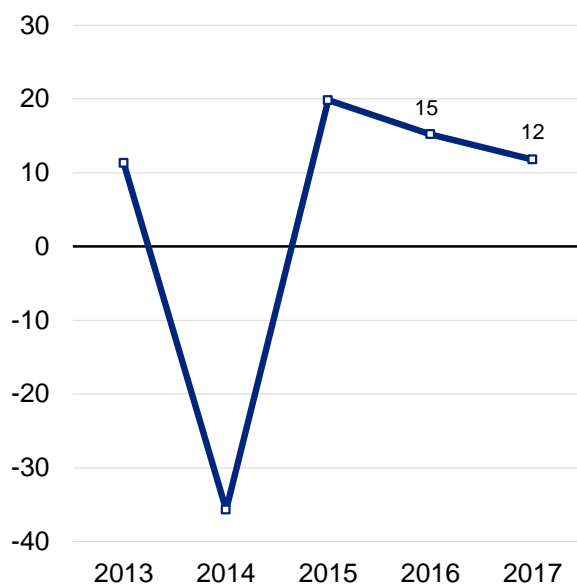
5 Levensverzekeringen

- Premievolume daalt
- Resultaat blijft positief

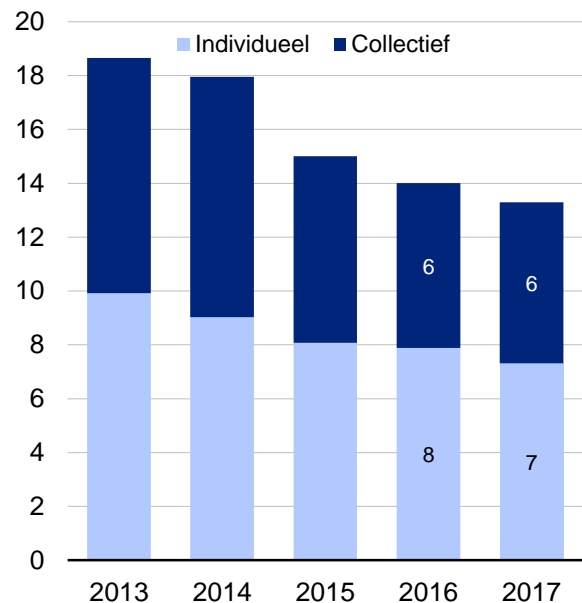
5.1 Algemeen

Levensverzekeraars verzorgen onder andere de collectieve en individuele pensioenregelingen van miljoenen klanten. Daarnaast keren ze jaarlijks gemiddeld meer dan 20 miljard euro uit aan hun klanten. Niettemin laat het premievolume⁸ al jaren een dalende trend zien. Deze trend zet ook in 2017 door, vooral bij Leven Individueel. Het totale premievolume daalt met 5 procent en komt uit op 13,3 miljard euro. Het premievolume ligt hiermee ver onder de uitkeringen. Ook de beleggingsopbrengsten zijn duidelijk lager dan vorig jaar, maar omdat de mutatie technische voorzieningen en de bedrijfskosten zijn gedaald, komt het technisch resultaat toch ruim positief uit, namelijk op 12 procent.

Figuur 34 Technisch resultaat Leven in procenten van de verdiende premie

Figuur 35 Premievolume Leven, € mrd

5.2 Individueel

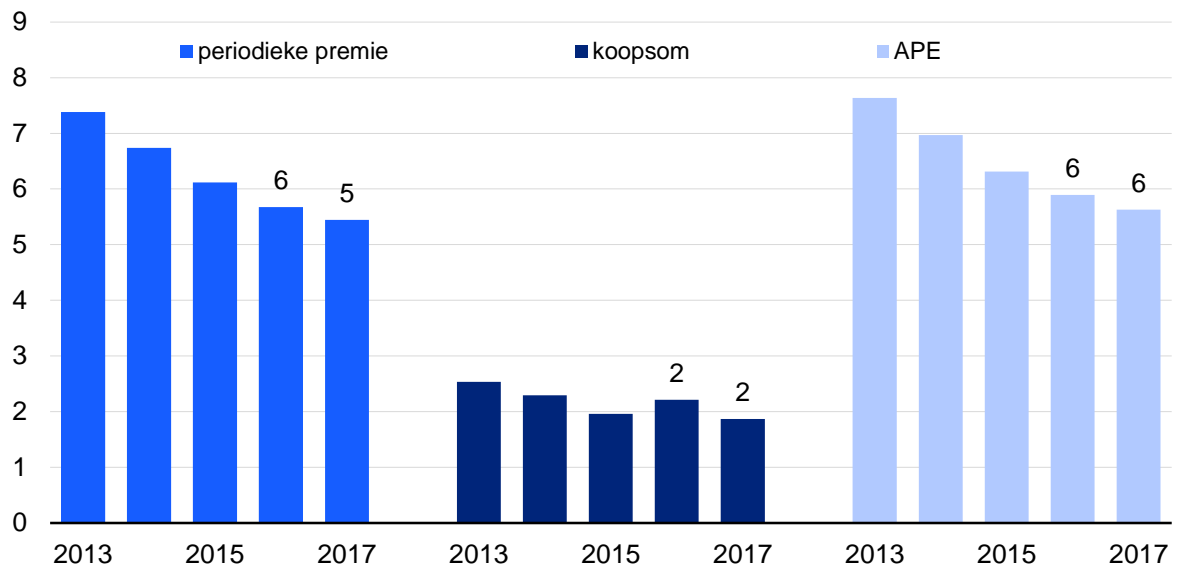
Deze markt betreft levensverzekeringen voor individuele personen. De verzekeringen bieden vaak een uitkering bij overlijden waarmee nabestaanden bijvoorbeeld de hypotheek (deels) kunnen aflossen of kosten van een uitvaart kunnen betalen. Daarnaast wordt voor bijvoorbeeld pensioen of hypotheekaflossing kapitaal opgebouwd dat op een afgesproken moment tot uitkering komt. Verder kan ook een uitkeringsverzekering worden aangeschaft, waarmee iemand bijvoorbeeld verzekerd is van een pensioenuitkering tot het moment van overlijden.

Het premievolume van individuele levensverzekeringen daalt al vanaf 2007 en dit zet in 2017 zelfs sterker door dan in 2016. Ten opzichte van 2016 daalt het premievolume met meer dan 7 procent, van 7,9 tot 7,3 miljard euro. De daling vindt breed plaats, maar is verhoudingsgewijs sterker bij de koopsommen (-16 procent) dan bij de periodieke premie (-4 procent). Mogelijke oorzaken zijn het belastingvrij kunnen opnemen van voorheen fiscaal geblokkeerde polissen, het 'activeren' van klanten

⁸ Dit jaar is het premievolume herijkt. De cijfers kunnen daardoor afwijken van de cijfers van vorige jaren. Zie voor meer uitleg paragraaf 1.3.

met een beleggingsverzekering en de aanhoudend lage rente. Dit alles zorgt ervoor dat dergelijke producten minder interessant zijn geworden om aan te schaffen. De APE (Annualised Premium Equivalent) daalt dan ook met 5 procent en komt in 2017 uit op 5,6 miljard euro, tegen 5,9 miljard euro in 2016. De APE is het totaal van de periodieke premie, vermeerderd met 10 procent van de koopsompremie.

Figuur 36 Premievolume individueel, € mrd

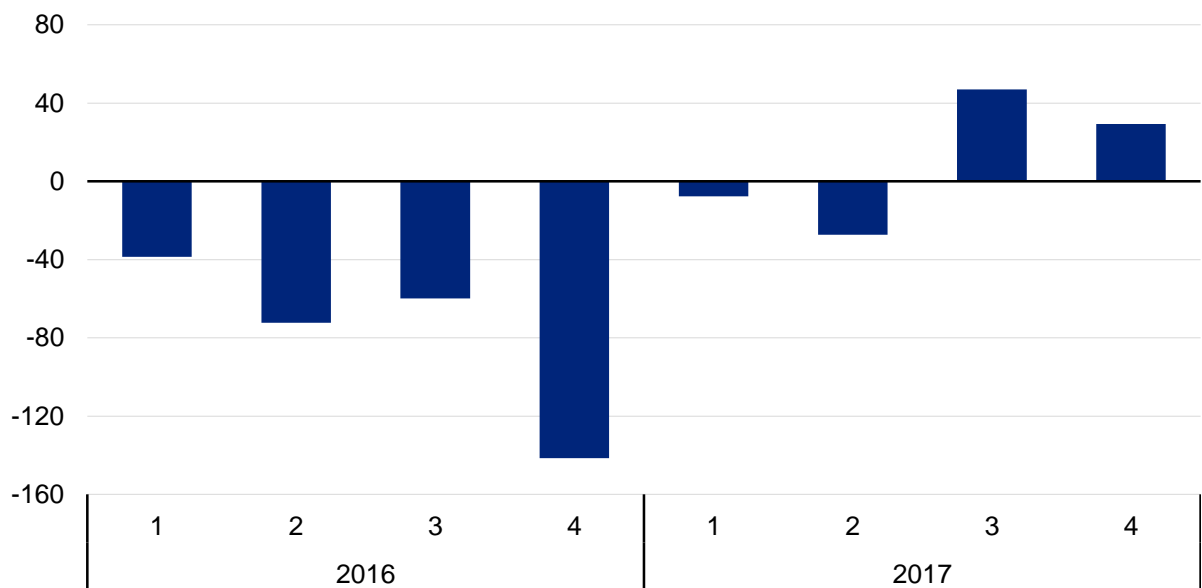

Het premievolume van de beleggingsverzekeringen daalt sterker (-14 procent) dan dat van de verzekeringen in geld (-5 procent). Het premievolume van verzekeringen in geld komt in 2017 uit op 5,3 miljard euro, tegen een premievolume van 2,0 miljard euro voor individuele beleggingsverzekeringen.

5.3 Productie individueel

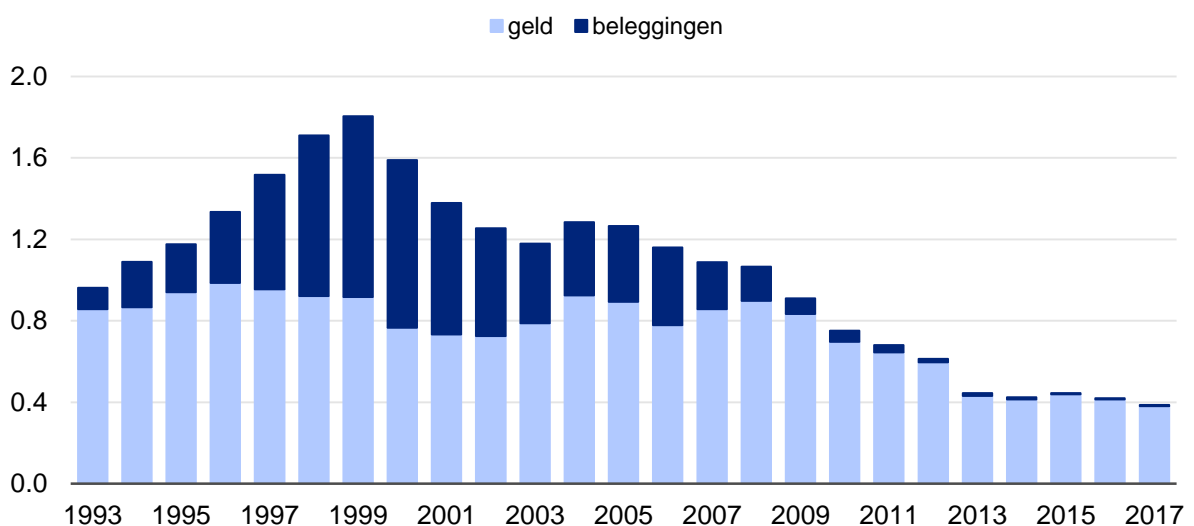
In 2017 stijgt de productiepremie voor de individuele levensverzekeringen met drie procent ten opzichte van 2016. De stijging doet zich voor in het derde en vierde kwartaal van 2017. Het aantal nieuw verkochte polissen neemt in tegenstelling tot het productiepremie af tussen 2016 en 2017 en wel met acht procent.

Figuur 37 Ontwikkeling productiepremie van nieuwe individuele levensverzekeringen in 2016 en 2017 weergegeven middels het verschil met hetzelfde kwartaal in het voorgaande jaar, € mln

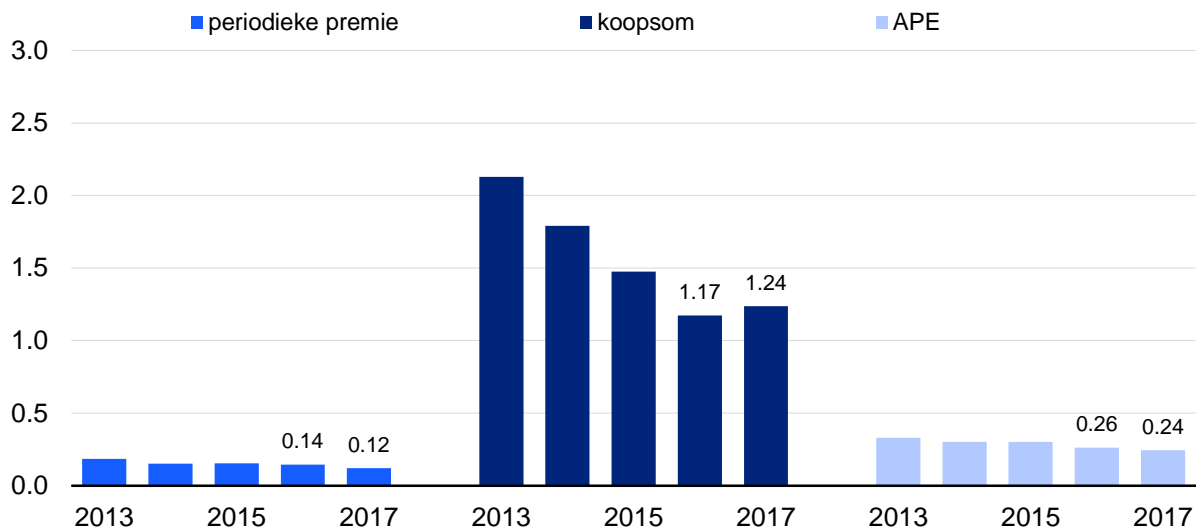
De groei van de productiepremie in 2017 is opvallend omdat sinds 2009 sprake is van een daling. De daling van de verkoop van individuele levensverzekeringen in de periode 2009-2016 is allereerst te verklaren door de verslechterende economische situatie en de introductie en hevige concurrentie van banksparen. De concerns waarvan verzekeraars deel uitmaken bieden weliswaar vaak ook bankspaarproducten aan, maar deze cijfers zijn niet opgenomen in de productiecijfers van individuele levensverzekeringen. Ten tweede is sinds 2013 het afsluiten van een kapitaalverzekering voor aflossing van de hypotheek fiscaal niet meer aantrekkelijk.

Figuur 38 Aantal individuele levensverzekeringen, in mln polissen

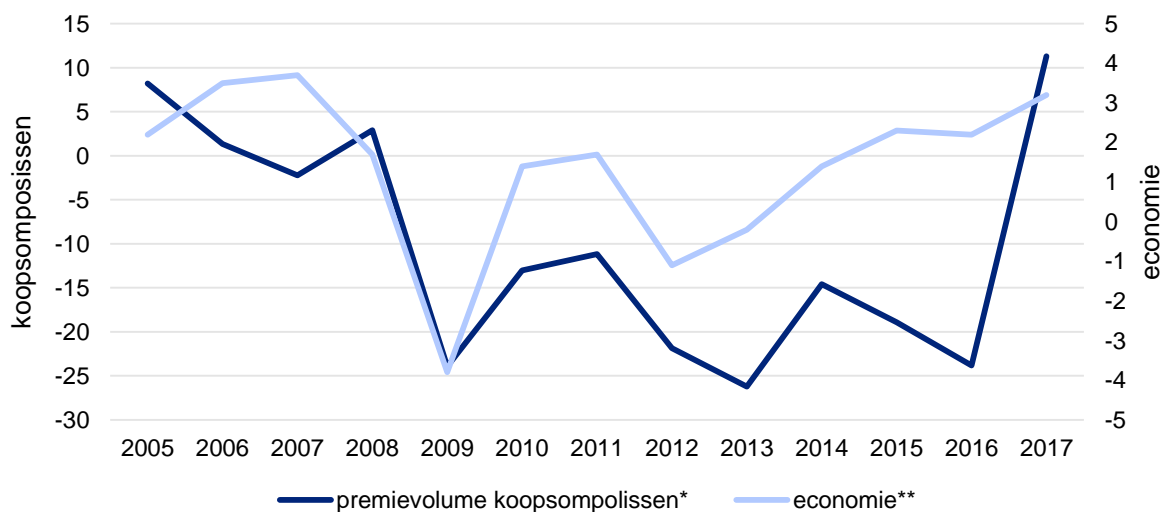
De stijging van de productiepremie in 2017 is vooral te danken aan de stijging daarvan bij koopsompolissen, namelijk van 1,17 miljard euro in 2016 naar 1,24 miljard euro in 2017.

Figuur 39 Productiepremie individueel in periodieke premie, koopsommen en APE, € mrd

De productiepremie van de koopsompolissen (gemeten in procentuele groei t.o.v. het voorgaande jaar) heeft over de jaren heen een relatie met de ontwikkeling van de economie. In 2017 ontwikkelt zowel de economie als de productiepremie van de koopsompolissen zich positief.

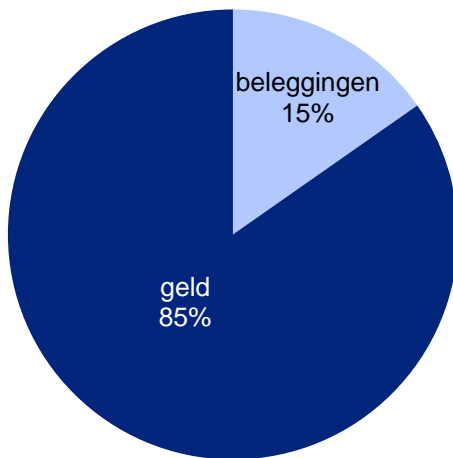
Figuur 40 Relatie ontwikkeling economie en premievolume koopsompolissen

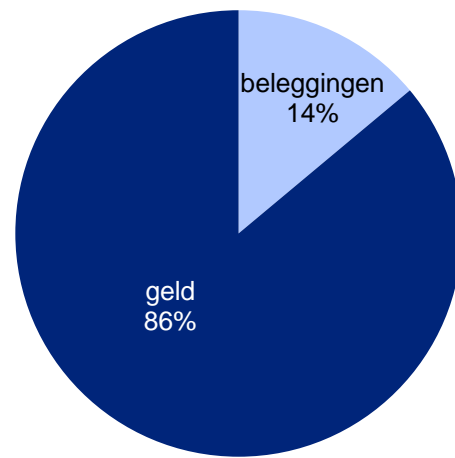
* groei premievolume koopsompolissen individuele levensverzekeringen in % t.o.v. het voorgaande jaar
 **mutatie bbp in % t.o.v. voorgaande jaar (bron CBS)

Het aandeel van de beleggingsverzekeringen in de productiepremie is groter dan het aandeel van de beleggingsverzekeringen in het totaal aantal polissen. Bij de periodieke premie nemen de beleggingsverzekeringen 15 procent van de totale productiepremie voor hun rekening, terwijl dit voor de koopsomproductiepremie 14 procent is. Het aantal polissen in beleggingseenheden is 1 procent van het totaal in 2017.

Figuur 41 *Periodieke productiepremie individueel, 2017, verdeeld naar geld en beleggingen*

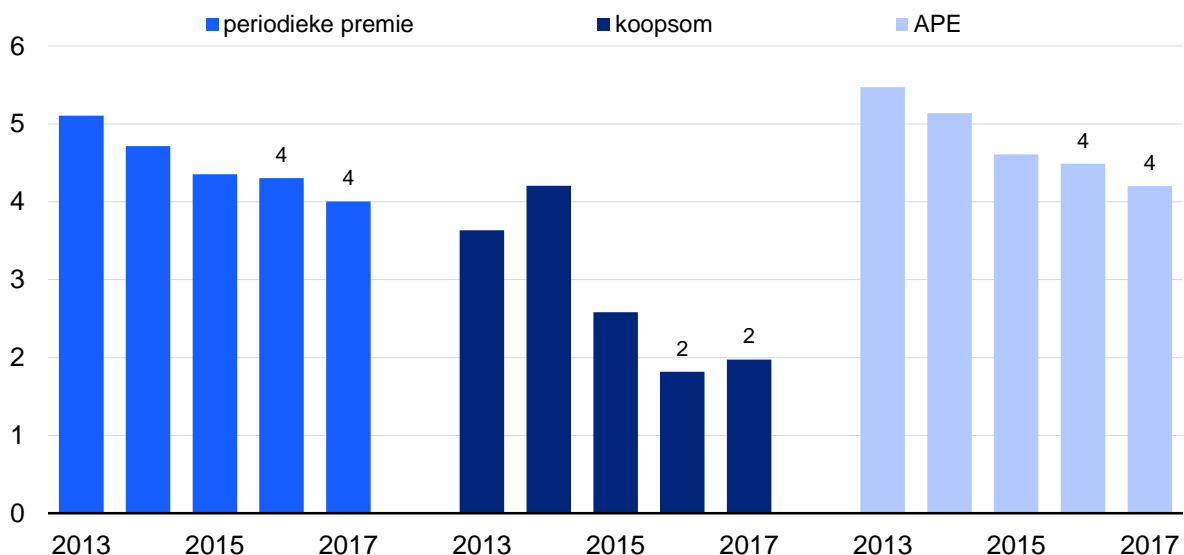
Figuur 42 *Koopsomproductiepremie individueel, 2017, verdeeld naar geld en beleggingen*

5.4 Collectief

De markt van collectieve levensverzekeringen betreft pensioencontracten voor werknemers. Het bijbehorende premie-inkomen is in 2017 met 2 procent gedaald ten opzichte van 2016. Dit is het netto effect van een daling bij de periodieke premie (-7 procent) en een stijging bij de koopsommen (9 procent). Deze eenmalige premiebetalingen vertegenwoordigen een derde van het totale premie-inkomen Collectief en kennen soms flinke uitschieters als gevolg van overnames van pensioenregelingen. In 2017 lijkt dat laatste redelijk beperkt.

Figuur 43 *Premievolume collectief, € mrd*

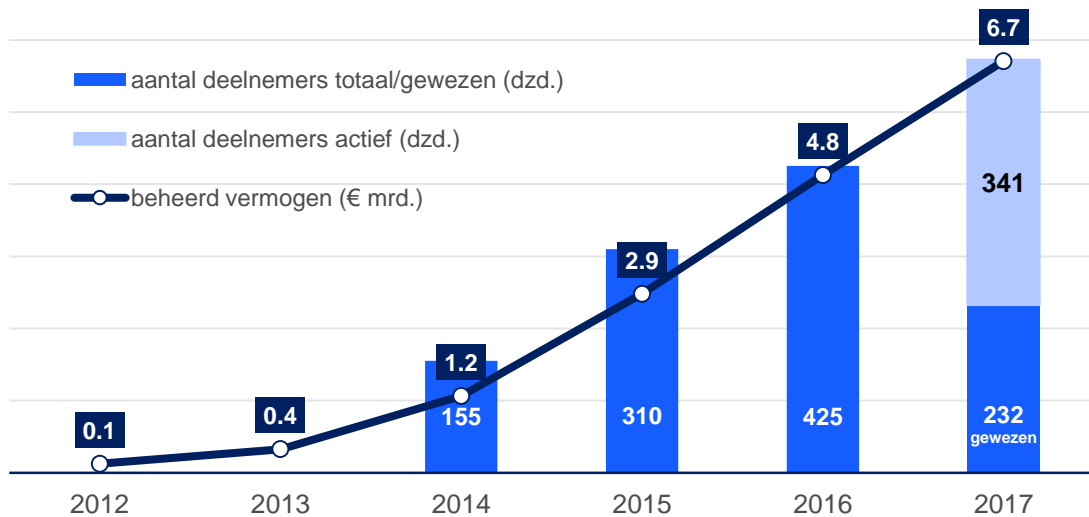

Tot een aantal jaren geleden mochten alleen verzekeraars en pensioenfondsen werknemerspensioenen uitvoeren. Inmiddels zijn er ook premiepensioeninstellingen (PPI) en sinds kort algemene pensioenfondsen (APF) actief op deze markt en deze hebben ook al enkele honderdduizenden actieve deelnemers in de boeken. Een deel van deze nieuwe uitvoerders is opgericht in samenwerking met verzekeraars, maar de financiële cijfers vallen buiten de verzekeringsmarkt. In onderstaande grafiek is duidelijk zichtbaar hoe de PPI-markt zich ontwikkelt. Het totaal aantal deelnemers ultimo 2017 was ruim

570 duizend waarvan ruim 230 duizend actief. Over de voorgaande jaren is het aandeel van de actieve deelnemers niet bekend, maar opgenomen in het totaal.

Figuur 44 Deelnemers en beheerd vermogen bij PPI's ultimo jaar (bron DNB)

In tegenstelling tot wat als gevolg van de opkomst van andere instituten zoals PPI's verwacht zou kunnen worden, valt de lichte daling van het premievolume Collectief van levensverzekeraars positief op. Dit wordt waarschijnlijk mede veroorzaakt door de lage rente, waardoor premies voor nieuwe of verlengde contracten toenemen.

Verklaring begrippen

Annualised Premium Equivalent (APE)

Het volume van de nieuwe levenproductie en het premie-inkomen uitgedrukt in zogenaamde premie-equivalenten op jaarbasis. APE bestaat uit periodieke premies op jaarbasis plus 10 procent van de koopsompremies.

Bedrijfskosten

Het totaal van kosten en provisie. De bedrijfskosten bestaan uit de componenten acquisitiekosten, wijziging overlopende acquisitiekosten, beheers- en personeelskosten, winstdeling en provisie herverzekering.

Beleggingsverzekering

Een levensverzekering waarbij de premies of koopsom wordt belegd in aandelen of beleggingsfondsen. Het op te bouwen kapitaal wordt te zijner tijd omgezet in (jaarlijkse) uitkeringen.

Bruto combined ratio

Geleden schade en bedrijfskosten in verhouding tot de bruto verdiende premie, inclusief herverzekering.

Bruto verdiende premie

Het totaal van de geboekte (ontvangen) premies inclusief het herverzekerde deel (de premies betaald aan de herverzekeraar), minus de premievoorziening ultimo (de premie die door de verzekeringnemer vooruit is betaald en waarvoor nog een verzekeringsprestatie geleverd gaat worden), plus de premievoorziening primo (vooruitbetaalde premie van het voorgaande jaar).

Directe binnenlandse tekening

De totale tekening (= omzet) van schade-, ziektekosten- en inkomensverzekeraars bestaat uit directe en indirecte tekening (herverzekering aangenomen van andere verzekeraars). De directe tekening bestaat uit binnenlandse en buitenlandse tekening. De buitenlandse en indirecte tekening vormen samen ongeveer 5 procent van het totaal.

Eigen behoud

Het gedeelte van een schade dat voor rekening van de verzekeraar en niet van de herverzekeraar komt.

Eigen vermogen

Het eigen kapitaal van een onderneming waaronder het aandelenkapitaal en de reserves.

Herverzekeringskosten (of herverzekeringsmarge)

Kosten die bestaan uit de premie betaald aan de herverzekeraar, de herverzekerde schade, de provisie ontvangen van de herverzekeraar, en gemiste rente. De herverzekeringsmarge wordt uitgedrukt als percentage van de verdiende premie. Dit afgetrokken van het resultaat na rente levert het resultaat na herverzekering op.

Leven collectief

Bedrijfsonderdeel bij verzekeraars dat zich bezighoudt met verzekeringen waarbij één partij de verzekeringnemer is voor andere partijen. Bijvoorbeeld de collectieve pensioenverzekering voor werknemers, waarbij de werkgever als verzekeringnemer optreedt.

Leven individueel

Bedrijfsonderdeel bij verzekeraars dat zich bezighoudt met levensverzekeringen die worden afgesloten door individuele personen.

Netto combined ratio

Geleden schade en bedrijfskosten in verhouding tot de netto verdiende premie, exclusief herverzekering. De netto combined ratio is een indicator voor het verzekeringstechnische resultaat.

Premie ineens (koopsom)

Een bedrag dat een verzekerde ineens bij een verzekeraar stort om in de toekomst bijvoorbeeld een lijfrente-uitkering te ontvangen.

Premie periodiek

Het bedrag dat periodiek wordt gestort bij een verzekeraar om in de toekomst een uitkering bij overlijden (kapitaalverzekering) of om een (periodieke) uitkering te ontvangen bij leven.

Solvabiliteit

De mate waarin een verzekeraar in staat is om zijn (toekomstige) verplichtingen na te komen, berekend door de middelen die de verzekeraar als buffer aanhoudt te delen door de wettelijk voorgeschreven vereiste solvabiliteitsmarge. De solvabiliteitsratio hoort groter te zijn dan honderd procent.

(Technisch) resultaat na herverzekering

Het resultaat na rente (resultaat voor herverzekering) minus de herverzekeringmarge (herverzekeringskosten).

(Technisch) resultaat voor herverzekering (ook: resultaat na rente)

De verdiende premies minus de geleden schade en bedrijfskosten, plus de renteopbrengsten van de voorzieningen.

Opbouw resultaat voor schadeverzekeringen:

Geboekte premie

- Mutatie premievoorziening

= Verdiende premie

Betaalde schade

+ Mutatie schadevoorziening

= Geleden schade

Verdiende premie

- Geleden schade

- Bedrijfskosten

= Technisch resultaat voor rente

Technisch resultaat voor rente

+ Rente technische voorzieningen

= Technisch resultaat na rente

Technisch resultaat na rente

- Kosten herverzekering

= Technisch resultaat na herverzekering

Opbouw resultaat voor levensverzekeringen:

Bruto premie

- Uitgaande herverzekeringspremie
- Wijziging technische voorziening niet-verdiende premie eigen rekening
- = Verdiende premie eigen rekening

Verdiende premies eigen rekening

- + Opbrengsten uit beleggingen
- + Overige technische baten/lasten eigen rekening
- Uitkeringen eigen rekening
- Wijziging overige technische voorzieningen eigen rekening
- Winstdeling en kortingen
- Bedrijfskosten
- Beleggingslasten
- Aan niet-technische rekening toegekende opbrengst uit beleggingen
- = Resultaat technische rekening levensverzekering

Colofon

© Uitgave van het Verbond van Verzekeraars
Centrum voor Verzekeringsstatistiek

Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

Bordewijklaan 2, 2591 XR DEN HAAG
Postbus 93450, 2509 AL DEN HAAG
Telefoon: 070 – 3338500
E-mail: info@verzekeraars.nl
Internet: www.verzekeraars.nl

